

Kibbutzim College of Education

Technology and the Arts

The Segal Institute for Research and Evaluation

סמינר הקיבוצים

המכללה לחינוך לטכנולוגיה ולאמנויות

הרשות למחקר ולהערכה ע"ש מרדכי סגל

"אגודת יד ביד" - פעילות הבתים החמים מחקר הערכה

ד"ר טל שמר-אלקיים

ד"ר אניה גליקמן

ד"ר סיגל עוזרי רוייטברג

אוקטובר, 2016

"וזה באמת הבית החס, באמת. כשילד אמר "למה זה נקרא 'הבית החס'?"

אז תדליקו מזגן". אז אמרתי לו "פה בלב חס לנו". (גננת, בית חס)

תוכן עניינים

4	תקציר.....
8	מבוא.....
	שיטת המחקר :
9	משתתפי המחקר.....
10	כלי המחקר.....
13	הליך המחקר.....
	ממצאים :
14	ממצאי הראיונות עם צוות הבית החם.....
40	ממצאי הראיון הקבוצתי.....
46	ממצאי השאלונים לגנות.....
59	סיכום ודיון.....
68	נספח 1- השאלון.....
76	נספח 2 – שאלות ראיון תחילת שנה.....
77	נספח 3- שאלות ראיון סוף שנה.....

תקציר

אגודת יד ביד, אשר נוסדה ב-1982, שמה לה למטרה לדאוג לילדים בגילאי 4-8 המצויים במצבי סיכון. האגודה שואפת להעניק לילדים כלים ומיומנויות מתקדמות באמצעות הנגשת חינוך איכותי ומקצועי. האגודה הקימה עשרה "בתים חמים" ברחבי הארץ בית בהם קולטים ילדים בסיכון בגילאי 3 וחצי ועד 7, לאחר שעות הפעילות בגני הילדים. בתים אלו מהווים מסגרת המשך למסגרות החינוך הפורמאליות של שעות הבוקר.

במהלך שנה"ל תשע"ו עלה צורך באגודת "יד ביד" לקבל תמונת מצב כוללת של הבתים החמים על מנת להתוודע טוב יותר לתפקוד הצוותים ולשפר את פעילותם לצורך קדמה ושינוי. לבקשת האגודה ובמימונה, נערך ע"י צוות מהרשות למחקר והערכה במכללת סמינר הקיבוצים, מחקר הערכה, אשר התמקד בשלושה בתים חמים במרכז הארץ: ביפו, בפלורנטין ובהוד השרון, בתים אשר, על פי האגודה, מייצגים אוכלוסיות שונות של ילדים. מטרתו של מחקר זה הייתה לבחון את ייחודם של הבתים החמים תוך הסתכלות הן על היבטים ייחודיים לכל אחד מהבתים והן על היבטים המשותפים לכולם תוך כדי התייחסות לאוכלוסיית הבית, לתפיסות העולם של סגל הבית, לשיתוף הפעולה של צוות הבית עם גורמים שונים ולתפיסת ההתקדמות של הילדים במהלך השנה תוך התייחסות למגוון היבטים התפתחותיים.

המחקר כלל ראיונות עומק ותצפיות, בתחילת השנה ובסופה, עם צוותי שלושת הבתים ושאלונים לגנות על כל ילד וילד, בתחילת השנה ובסופה. בעוד שהראיונות התמקדו הן בתפיסות הצוות לגבי מגוון של תחומים הקשורים להתנהלותן ועבודתן והן בתפיסותיהן לגבי הילדים עצמם, השאלון, אשר ניתן לחוקרות ע"י האגודה, התמקד בתפיסות לגבי הילדים בלבד. כמו כן, לקראת סוף השנה התקיים ראיון קבוצתי, עם כל גנות הבתים החמים (כולל שלושת הגנות בביתם אשר בהם התמקד המחקר).

מהממצאים עולה כי שאיפת הגנות הנה לייצר במסגרת הבית החם, אווירה של 'בית חם', הלכה למעשה. הביתיות והחום של מסגרת זו, באות לידי ביטוי הן באוכל החם והמבושל המוגש לילדים; הן בחיבוק ובהתעניינות בילדים ובחוויותיהם במסגרת אינטראקציות בין-אישיות ובמסגרת המפגש הקבוצתי; והן בתשומת לב חינוכית מסוגים שונים. המרואיינות הדגישו כי הבית החם מהווה עבור הילדים מסגרת תומכת, יציבה וקבועה עם סדר יום קבוע, שמבקש לתת מענה למגוון הצרכים של הילדים, המגיעים ממשפחות קשות יום, שלא אחת, אין בידן לענות על צרכים אלו. כל הבתים החמים מאכלסים ילדי רווחה. אולם, נראה כי בחלק מן הבתים הרווחה משלבת ילדים בעלי צרכים מיוחדים (רגשיים והתנהגותיים) אשר העבודה עמם גוזלת מתשומת הלב הניתנת לשאר

ילדי הבית וזאת ללא התחשבות בדעתן של הגננות בנושא. הגננות אינן תופסות את הילדים כקבוצה בעלת קשיים מיוחדים (מעבר לקושי הרגשי המוסבר בתנאי הבית) אולם, בעקבות הצורך להתמודד באופן יומיומי עם מספר ילדים קטן, אך דומיננטי, אשר סובל מבעיות רגשיות מהותיות או מבעיות התנהגותיות הן חוות קושי משמעותי בעבודתן ובהתנהלותן. הקשר עם הורי הילדים התגלה לעומת זאת, במקרים מסוימים, כבעל קשיים מסיבות שונות: אם זה בגלל מצוקות ההורים, שהגבילו את זמינותם לילדיהם ולאינטראקציה עם הגננות ואם זה בגלל קשיי שפה או פערים תרבותיים אשר הובילו למתחים ביחסים עמם. לצד זאת, מדוגמאות שונות שעלו בראיונות, אשר ביטאו קשר מצוין ורציף עם ההורים, נראה כי החיבור עם ההורים, כאשר מתרחש, עשוי להעמיק תחושות של המשכיות בית-גן ולחזק את ביטחונם העצמי של הילדים.

בכל הבתים קיים שיתוף פעולה מלא, ופורה בין הגננת לסייעת, אשר מושתת על כבוד והערכה הדדיים. מידת שיתוף הפעולה של הגננות עם גורמי סיוע מחוץ לבית החם, כמו גננת הבוקר, והעובדת הסוציאלית מהרווחה נמצאה כשונה מגננת לגננת אולם נראה כי בסך הכל, קשריהן עמן טובים, למרות שבחלק מן המקרים נדרש טיפוח נוסף. לעומת זאת, יחסן של הגננות אל מערך המתנדבים נמצא כאמביוולנטי. מצד אחד ניתן לראות, את הערך המוסף שבהפעלה מושכלת ונכונה של מערך מתנדבים מגוון ויחסית גדול. מצד שני הגננות ביטאו הסתייגויות מן הארעיות של המתנדבים, בטענה שהילדים צריכים 'דמויות קבועות' וביטאו את העדפתן לעבודה עם 'בת שירות'. בהתייחסן לקשריהן עם אגודת יד ביד, ציינו הגננות כי הקשר עם האגודה נסוב בעיקר סביב עניינים אדמיניסטרטיביים.

אחד הממצאים המרכזיים של העבודה, אם לא העיקרי שביניהם נוגע לקשריהן של גננות הבתים החמים זו עם זו. הגננות ציינו כי אין להן כמעט קשר זו עם זו וכי הן מרגישות צורך ורצון בקשר זה לצורך שיתוף בניסיון, תמיכה רגשית והעברת מידע מקצועי במגוון של תחומים.

באשר למטרותיהן בעבודה בבית החם וכתוצאה מכך להתנהלותן היומיומית עלה כי המטרה המרכזית לתפיסתן הנה מטרה רגשית- להעניק לילדים חום ואהבה ולשמש להם כבית, תוך כדי מילוי הצרכים החסרים להם. הדגש על חשיבות הכנת הילדים לחיים בכלל ולבית הספר בפרט באמצעות שמירה על סדר, גבולות ונימוסים, קשור קשר הדוק למטרה זו ובא לידי ביטוי בשגרת היום יום בבית החם במגוון רחב של פרקטיקות עבודה. נראה כי כתוצאה מהדגש שניתן על טיפוח הפן הרגשי, הן בתחילת השנה והן בסופה הגננות מתארות את הילדים כנמצאים במצב רוח חיובי, נוטים לקבל גבולות, מתנהלים באופן עצמאי ומתנהגים באופן המעיד על בטחון עצמי גבוה.

מעבר למטרה מרכזית זו ציינו נשות הצוותים השונים את תרומות הבית החם לתפיסתן, לחינוך הילדים בשני היבטים נוספים: קוגניטיבי וחברתי. הגננות בבתי החמים מלמדות את הילדים

נושאים שונים כמו חגים, מטבעות לשון, מספרים ואותיות, בעיקר באמצעות משחקים ושיח קבוצתי יומיומי. דגש מיוחד מושם על הקניית כללי השפה ופיתוח אוצר המילים והביטויים, ובמיוחד בבתים בהם אוכלוסיית הילדים הנה של ילדי גן שאינם ילידי הארץ או שבאים מבתים בהם הוריהם אינם ילידי הארץ. חלק מהגננות מתייחסות להעשרה קוגניטיבית גם באמצעות חוגים אשר ניתנים לילדים בשעות שהותם בבית החם.

כאמור, מטרה נוספת הנה בהיבט חברתי ובקידום הילדים הן מבחינת גיבוש הקבוצה והן מבחינת הקניית כישורי חברתיים לחיים. מהממצאים עולה כי הגננות תופסות את הילדים באופן כללי כקבוצה בעלת בעלי תפקוד חברתי ותקשורתי גבוה יחסית ולצד זאת משקיעות בהיבט זה ומתארות את התקדמותם של הילדים במהלך השנה במיוחד בהקשר של פתיחות הילד לסביבה, השתתפות במשחק עם האחר ופיתוח קשרים עם הילדים האחרים. ממליצה יותר לפרט. יש לכן סיכום מעולה ויש בו פירוט רחב מאוד. ממליצה לשלב יותר דברים בתקציר – כי זה יהיה המסמך העיקרי בו ישתמשו בפועל

ההמלצות מרכזיות אשר עולות מדו"ח המחקר (פירוט רב יותר והמלצות נוספות ניתן לקרוא בפרק הסיכום והדיון):

א. מינוי איש צוות מטעם אגודת יד ביד אשר יהיה שותף בוועדה לבחירת הילדים לבית החם.

ב. תגבור כוח האדם בצוות בעיקר באמצעות שילובה של בת שרות לאומי.

ג. הוספת סיוע מקצועי של יועצת חינוכית/ פסיכולוגית.

ד. חשיבה על דרכים לסייע לגננות בגביית התשלום מההורים ובגיבוי בעת קשיים בגביה.

ה. ליווי והדרכה מותאמת לאוכלוסיית ההורים עמה נפגשות הגננות.

ו. טיפוח הקשר בין הגננות להורים ופיתוח דרכי עבודה עם הורים.

ז. העדפה להפניה של מתנדבים מבוגרים או חיילות/ים מהשירות הלאומי ולא תלמידי בית ספר או סטודנטים.

ח. יצירת מאגר של גננות מחליפות לימי מחלה.

ט. שילוב של חוגי העשרה נוספים לילדים.

י. יצירת מאגר ידע עבור הגננות אשר כולל תכנים, רעיונות והצעות לפעילויות מגוונות בבתים החמים.

יא. קיום השתלמויות להכשרה מקצועית של הצוותים בנושאים שונים.

ההמלצה העיקרית והחוזרת מהדו"ח הנה – לעודד ולטפח למידת עמיתות הדדית של הגננות ובהקשרים שונים של עבודתן ולהתייחס אליהן כמשאב ידע חשוב לצורך למידה ותרומה הדדית. זאת באמצעות חיבורים באמצעים שונים דוגמת: קיום פעילויות צוות והשתלמויות לצורך גיבוש, קיום מפגשי שיח תקופתיים לצורך שיתוף בתחושות, מחשבות ורעיונות ו הקמת מאגר ידע משותף של רעיונות לפעילויות עם הילדים.

מבוא

אגודת יד ביד נוסדה ב-1982 על ידי הגברת שלי חושן, פסיכולוגית ויועצת בתחום הפרויקטים לגיל הרך. האגודה שמה לה למטרה לדאוג לילדים בגילאי 4-8 המצויים במצבי סיכון והיא שואפת לספק להם מענים בתחום החינוכי-תזונתי. באופן ספציפי יותר, האגודה שואפת להעניק כלים ומיומנויות מתקדמות באמצעות הנגשת חינוך איכותי ומקצועי לילדים, כך שיהיו מסוגלים להשתלב במסגרות החינוך הנורמטיביות ובדרך זו גם לאפשר להוריהם להשתלב במעגל העבודה והחברה ולקיים חיים עצמאיים.

חזון האגודה מתמקד בהיבטים הבאים: 1. קידום פרויקטים חדשים ופיתוחם לצורך העשרת התפתחות הילד והמשפחה, 2. פיתוח צוותים חינוכיים, והרחבת מודל הבתים החמים אל אזורים נוספים, בדגש על פריפריות גיאוגרפיות וחברתיות, 3. פיתוח מסגרות המשך לילדי הבתים החמים על מנת ליצור רצף גילאי רחב יותר, 4. הרחבת מערך ההתנדבות בכל תחומי העשייה של העמותה.

במהלך השנים ניהלה האגודה פרויקטים מגוונים בתחום הרווחה. אחד הפרויקטים שמופעלים כיום במסגרת האגודה הינו הפרויקט של "בית חם" - בית בו קולטים ילדים בסיכון בגילאי 3 וחצי ועד 7, לאחר שעות הפעילות בגני הילדים. בית זה מהווה מסגרת המשך למסגרות החינוך הפורמאליות של שעות הבוקר. הילדים שוהים בבית החם עד לשעות הערב ומקבלים מהצוות המקצועי ארוחות חמות, העשרה קוגניטיבית, הזנה רגשית, חינוך לערכים ולהתנהגות נורמטיבית והרבה חום ואהבה. האגודה משקיעה בפיתוח מודל 'הבית החם' הפועל מזה 3 עשורים, תוך גמישות והתאמה מתמדת של המענים לצרכים המשתנים בקרב אוכלוסיות היעד. האגודה שואפת להקנות פעילויות העשרה מגוונות ואיכותיות לצד פיתוח והכשרת הצוותים החינוכיים (מתוך דף מידע של האגודה). כיום פועלים ברחבי הארץ כשמונה בתים חמים מיבנה ועד נתניה.

במהלך שנה"ל תשע"ו עלה צורך באגודת "יד ביד" לקבל תמונת מצב כוללת של הבתים על מנת להתוודע טוב יותר לתפקוד הצוותים ולשפר את פעילותם לצורך קדמה ושינוי. על כן, לבקשת האגודה ובמימונה, נערך מחקר הערכה, אשר בחן את פעילות הבתים החמים המופעלים במסגרתה. מחקר ההערכה התמקד בשלושה בתים חמים במרכז הארץ: ביפו, בפלורנטין ובהוד השרון, בתים אשר מייצגים אוכלוסיות שונות של ילדים. מטרתו של מחקר ההערכה הייתה לבחון את ייחודם של הבתים החמים המופעלים במסגרת אגודת יד ביד ואת תרומתם לילדים.

באופן ספציפי יותר, מטרות המחקר הן:

1. לבחון את הייחוד של הבתים החמים תוך הסתכלות הן על היבטים ייחודיים לכל אחד מהבתים והן על היבטים המשותפים לכולם, תוך התייחסות ל:
 - אוכלוסיית הבית (סגל, ילדים).
 - היכולת של כל בית להתאים עצמו לאוכלוסיית הילדים המקומית.
 - תפיסות העולם של סגל הבית ומטרותיהן בעבודה.
 - שיתוף הפעולה של הבית עם גורמים שונים (רווחה, הורים).
2. לבחון את תפיסת ההתקדמות של הילדים בבתי החמים על פי עדותן של הצוות החינוכי, תוך התייחסות למגוון היבטים התפתחותיים.

שיטת המחקר

משתתפי המחקר

מחקר ההערכה התמקד בשלושה בתים חמים שנבחרו יחד עם נציגי האגודה "יד ביד" – הבית החם ביפו, בפלורנטין ובהוד השרון. בכל הבתים הצוות מורכב מגננת וסייעת. כלומר, מדגם המחקר הנו של 3 גננות ו- 3 סייעות. וותק הגננות בבתי שרואיינו הנו בין 4-14 שנים והותק של הסייעות הנו בין 3-16 שנים.

כמו כן, בשלב האחרון של המחקר נערך ראיון קבוצתי עם 7 מתוך 8 הגננות של הבתים החמים השונים הקיימים ברחבי הארץ.

תיאור הבתים החמים – שלושת הבתים החמים ממוקמים במבנה בן כמה חדרים. בכל המבנים יש מטבח מופרד, חדר פנימי גדול בו הילדים אוכלים ומשחקים ובו מתקיימים המפגשים הקבוצתיים וחצר. הבית החם פועל חמישה ימים בשבוע (ראשון- חמישי) ובחופשות. הילדים מגיעים לבית עם סיום יום הלימודים בגן ובבתי הספר בין 14:00-13:00 (תלוי בגיל הילדים). בסביבות השעה 14:00 נערכת ארוחת הצהריים. האוכל הנו טרי ומבושל בבית על ידי הסייעת בכל יום. בבתי בהם הילדים צעירים יותר, לאחר הארוחה הם מתארגנים למנוחה/שינה. ילדים שאינם נרדמים צופים בטלוויזיה. לאחר כשעה של מנוחה הילדים קמים לפעילויות שונות ומגוונות. בבית בו הילדים גדולים יותר, אין זמן שינה והילדים מתכנסים למפגש קבוצתי לאחר ארוחת הצהריים ולאחר מכן עוברים להכנת שיעורי בית ולפעילויות שונות. בימים בהם מזג האוויר מאפשר הילדים יוצאים לאחר מכן למשחק חופשי בחצר. אחר הצהריים בסביבות השעה 16:30 הילדים מקבלים ארוחה

קלה. לאחר הארוחה הם חוזרים לפעילות חופשית / מאורגנת/ צופים בטלוויזיה. בחלק מן הימים מתקיימים חוגים. ההורים לוקחים את הילדים לביתם באופן עצמאי. הבית החם נסגר בין 17:30- 18:00 .

הילדים מגיעים לבתים החמים דרך מחלקות הרווחה בעירייה. הקשיים של הילדים מגוונים ומפאת חיסיון ואתיקה לא פורטו ע"י הגננות. באופן כללי, הם מגיעים מבתים בהם ההורים עובדים עד שעה מאוחרת (חלקם עם מצוקה כלכלית) ו/או בתים שאינם מיטביים מבחינת גבולות, חינוך ויכולת להעניק לילדים יחס אישי.

בשלושת הבתים שנבחנו הרכב אוכלוסיית הילדים שונה:

בבית החם בפלורנטין שוהים 30 ילדים בגילאי 4-6 . רובם המכריע של הילדים הנם ילדי עובדים זרים. הילדים כולם ילידי ישראל אולם לא כולם מדברים בשפה העברית. כולם ילדי גן.

בבית החם ביפו שוהים 22 ילדים מרביתם יוצאי אתיופיה, ובנוסף יוצאי ברה"מ לשעבר וערבים. הילדים בני 3.5-6. כולם ילדי גן.

בבית החם בהוד השרון שוהים 18 ילדים בגילאי 4-7 מתוכם 11 בכיתה א' ו-7 ילדי גן.

כלי המחקר

במחקר הנוכחי נעשה שימוש במספר שיטות מחקר - שיטות איכותניות לצד שיטות כמותיות.

החלק הכמותי של המחקר כלל מערך לפני ואחרי (תחילת שנה-סוף שנה). כל גננת התבקשה למלא שאלון, אשר ניתן לחוקרות ע"י האגודה, בנוגע לכל אחד מילדי הבית החם. השאלון כלל שאלות סגורות ופתוחות. על שאלון זה ביצעו החוקרות מעט התאמות אשר כללו סגירת חלק מהשאלות הפתוחות, שינוי של סולמות התשובה וקיצור השאלון. השאלון מופיע בנספח מס 1.

להלן יובא תיאור של שאלון זה:

שאלון פרטים דמוגרפיים – של הילד (כמו גיל, האם מקבל סיוע במסגרת חינוכית) ושל הבית החם (כמו מספר הילדים בבית, גילאי הילדים ושעות פעילות).

התרשמות כללית מהילד/ה - מהי תדירות ביקורו בבית החם, תיאור הופעתו החיצונית.

מצב הרוח הכללי של הילד/ה ותיאור התנהגויות אופייניות - 16 היגדים על סולם ליקרט בן 5 דרגות (1=לעיתים רחוקות מאד ; 5= לעיתים קרובות מאד). על בסיס ניתוח גורמים ובדיקת מהימנות חולקו ההיגדים לשלושה גורמים:

א) מצב הרוח של הילד- 6 היגדים המתארים מצבי רוח אופייניים לילד כמו "מגיע בשמחה לבית החם" ו"סובל משינויים קיצוניים במצב הרוח". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha=.87$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha=.82$.

ב) גבולות- 6 היגדים המתארים את התנהגות הילד הקשורה להצבת גבולות כמו "מחכה בתור" ו"מקבל גבולות". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha=.85$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha=.95$.

ג) ביטחון עצמי- 3 היגדים המתארים התנהגויות הקשורות לביטחון העצמי של הילד כמו, "בעל בטחון עצמי גבוה" ו"מסתגר". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha=.65$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha=.65$.

לצורך ניתוח הנתונים נעשה היפוך של ההיגדים המנוסחים על דרך השלילה והוסרו שני היגדים אשר לא נמצאו קשורים לשאר ההיגדים.

מידת העצמאות והתלות של הילד/ה- 3 היגדים על סולם ליקרט בן 3 דרגות (1=תלוי במבוגר, 2=לפעמים תלוי ולפעמים עצמאי; 3= עצמאי). ההיגדים הנם- "ביצוע משימות", "אכילה" ו"שמירה על הניקיון".

תחושות- 9 היגדים על סולם ליקרט בן 4 דרגות (1=נרתע; 2= נמנע; 3=משתתף; 4=משתתף באופן פעיל להשתתף). על בסיס ניתוח גורמים ובדיקת המהימנות חולקו ההיגדים לשני גורמים:

א) רגישות תחושתית- 5 היגדים כמו, "משחק בחול", "שימוש בדבק" ו"בצק ופלסטלינה". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha=.94$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha=.96$.

ב) אינטראקציות עם האחר- 3 היגדים- "יצירת קשר עם ילדים אחרים", "יצירת קשר עם צוות הבית" ו"יצירת קשר עם מבוגרים ממנו אשר אינם חלק מהצוות". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha=.91$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha=.93$.

היגד אחד הוסר מכיוון שלא היה קשור לשאר ההיגדים.

פעילות בחצר ותנועה- 7 היגדים על סולם בן 4 דרגות (1=נמנע; 2=מתחת למצופה מהגיל; 3=בהתאם לגיל; 4=מעל המצופה מהגיל). כמו, "קפיצה", "עלייה וירידה במדרגות" ו- "שימוש במתקני החצר". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha=.85$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha=.91$.

α .

תפקודי קשב - 6 היגדים על סולם בן 3 דרגות (1 = לעיתים רחוקות ; 2 = לפעמים ; 3 = בדרך כלל) כמו, "מרוכז", "אימפולסיבי", "קשוב להוראות". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha = .89$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha = .90$.

מוטוריקה עדינה - 6 היגדים על סולם בן 4 דרגות (1 = נמנע ; 2 = מתחת למצופה מהגיל ; 3 = בהתאם לגיל ; 4 = מעל המצופה מהגיל). כמו, "גזירה", "אחיזה ושליטה בכלי כתיבה" ו"צביעה". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha = .93$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha = .95$.

הרגלי משחק - 4 היגדים על סולם בן 4 דרגות (1 = נמנע ; 2 = מתחת למצופה מהגיל ; 3 = בהתאם לגיל ; 4 = מעל המצופה מהגיל). כמו, "משחקי בניה והרכבה" ו- "משחקי קופסא". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha = .91$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha = .88$.

תפקוד חברתי ותקשורתי - 9 היגדים על סולם בן 3 דרגות (1 = לעיתים רחוקות ; 2 = לפעמים ; 3 = בדרך כלל). מכיוון שסולם התשובות הנו בן 3 דרגות בלבד ומכיוון שההיגדים השונים עומדים בפני עצמם ההתייחסות בעת ניתוח הנתונים הנה עבור כל היגד בנפרד.

שפה (הבנה והבעה) - 14 היגדים על סולם בן 3 דרגות (1 = לעיתים רחוקות ; 2 = לפעמים ; 3 = בדרך כלל). על בסיס ניתוח גורמים ובדיקת המהימנות חולקו ההיגדים לשלושה גורמים:

א) הבנת השפה - 5 היגדים כמו, "מבין את התכנים הנלמדים בגן", "מבין הוראות" ו"מסוגל להסיק מסקנות". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha = .88$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha = .89$.

ב) שימוש תקין בשפה וכלליה - 5 היגדים כמו, "מתבטא בעזרת אוצר מילים רחב", "משתמש במילות יחס" ו"מטה פעלים באופן תקין בכל הזמנים". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha = .88$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha = .86$.

ג) יכולת תיאור מילולית - 3 היגדים כמו, "מתאר במילולי תמונות שמוצגות לו", "מספר על חוויה בצורה מסודרת". בבחינת מהימנות נמצאה בשאלוני תחילת שנה $\alpha = .93$ ובשאלוני סוף שנה $\alpha = .95$.

סיכום והמלצות - 5 שאלות פתוחות בהן הגננת מתבקשת להשיב מהם הקשיים העיקריים של הילד, האם הוא זקוק לעזרה מקצועית, האם ידוע לה על גורמים טיפוליים נוספים המעורבים בטיפול בו וכד'.

החלק האיכותני של המחקר¹ כלל ראיונות עומק חצי מובנים עם צוות הבית החם (גננת וסייעת) בתחילת השנה ובסיומה. הראיונות כללו שאלות על סדר היום בבית החם, פעילויות שונות הנערכות בו, קשיים איתם מתמודד הצוות, מטרות וצרכים (השאלות המנחות של הראיונות מופיעות בנספחים מס 2, 3). כמו כן נעשה שימוש בתצפית לא משתתפת בילדי הבית החם בתחילת השנה. לבסוף התקיים ראיון קבוצתי עם כל הגננות של כל הבתים החמים.

הליך המחקר

- (א) שאלונים לגננות- השאלונים לגננות הועברו בתחילת שנת הלימודים ולקראת סיומה. השאלונים הועברו מצוות המחקר להנהלת האגודה והיא זו שהעבירה את השאלונים לגננות, אספה אותם והעבירה חזרה לאגודה. האגודה העבירה את השאלונים המלאים לצוות המחקר. כאמור, הגננות התבקשו למלא שאלון עבור כל אחד מילדי הבית החם.
- (ב) ראיונות עומק עם צוות הבית החם- בתחילת השנה התקיימו ראיונות עם הגננת והסייעת בנפרד. הראיונות התקיימו בבתי החמים בשעות הצהריים, טרם הגעת הילדים לבית ע"י החוקרות. בסוף השנה התקיימו ראיונות רק עם הגננות באותה מסגרת של זמן ומקום. הראיונות ארכו כ 40 דקות, הוקלטו ותומללו.
- (ג) תצפיות בבתי החמים- בתחילת השנה ובסופה, בעת הגעת החוקרות לבית החם לצורך הראיונות, נערכו גם תצפיות של כשעה, אשר התמקדו באינטראקציות בין הילדים לצוות ובין הילדים לבין עצמם.
- (ד) ראיון קבוצתי- התקיים בסוף השנה. בראיון נכחו הגננות מכל הבתים החמים פרט לאחד, שתי החוקרות אשר ניהלו את הראיון וחוקרת נוספת אשר סייעה בתמלולו. הראיון התקיים במכללת סמינר הקיבוצים וארך כשעה וחצי. הראיון הוקלט ותומלל.

¹ בסוף השנה נערכו ראיונות קצרים, בכל אחד מהבתים, עם 3-4 ילדים בכל בית. המידע שהופק מראיונות אלו היה דל ועל כן לא נעשה בהם שימוש בניסוח הנתונים.

ממצאים

פרק הממצאים מתחלק לשלושה חלקים. החלק הראשון מציג את תפיסותיהן של חברות הצוות (הגננת והסייעת) בשלושת הבתים החמים ומתייחס לממצאים שעלו מתוך ראיונות העומק שנערכו עמן בתחילת השנה ובסופה. החלק השני מתייחס לתפיסותיהן של כל גננות הבתים החמים ומתייחס לממצאים שעלו מתוך הריאיון הקבוצתי אשר נערך עמן בסוף השנה. החלק השלישי מתייחס להערכות הגננות בשלושת הבתים החמים לגבי התקדמות הילדים במהלך השנה, תוך התייחסות לממצאי השאלונים שהועברו להן בתחילת השנה ובסופה. כל חלק מסתיים עם סיכום קצר של עיקרי ממצאיו.

ממצאי הראיונות עם צוות הבית החם

1. תיאור הבתים החמים

א. תיאור המקום :

שלושת הבתים החמים ממוקמים במבנה בן כמה חדרים. בכל המבנים יש מטבח מופרד, חדר פנימי גדול בו הילדים אוכלים ומשחקים ובו מתקיימים המפגשים הקבוצתיים וחצר. נשות הצוות הדגישו את חשיבות החצר הגדולה בכל הבתים וחשיבות מתקני החצר המגוונים. נראה כי מרחב פיזי זה מאפשר לילדים זמן למשחק חופשי והוצאת אנרגיה והזדמנות לפעילויות ומפגשים. הן סיפרו כי קיבלו מתקני חצר חדשים, אולם ציינו כי, כמובן, היו שמחות לכל מתקן נוסף.

ב. צוות הבית:

בכל הבתים ישנם שני אנשי צוות קבועים: גננת וסייעת. מרבית הגננות והסייעות ותיקות מאוד (בין 9-16 שנות וותק) ורק בבית אחד מדובר על צוות ותיק פחות, שעובד יחד מזה 4 שנים. מהצפייה בהתנהלות הבית ומהראיונות עלה כי נשות כל הצוותים עובדות בשיתוף פעולה ותוך כדי הערכה הדדית. אם כי יש תפקידים שהם רק של הגננת (כמו הנחיית המפגש) ותפקידים שהם רק של הסייעת (כמו בישול ארוחת הצהריים), הודגש בראיונות כי שתי נשות הצוות נמצאות עם הילדים בפעילויות השונות ואחראיות על המתרחש בבית. להלן דוגמאות לתשובות שעלו בראיונות:

- "אנחנו עובדות ממש יחד. כמובן יש דברים שרק היא עושה כמו בישול... היא זו שמנקה. אני עוזרת לה והיא עוזרת לי. כשאנחנו עושות כל מיני עבודות, גם היא יושבת ליד שולחן גוזרת ומדביקה איתם. כמו סייעת של גן. היא גם אם בית וגם סייעת תחת אותו כובע".
- " אבל מאוד חשוב לי שאני לא רק המבשלת פה, אני מאוד מעורה בחיי הילדים וזו הייתה המטרה שלי כשבאתי לעבוד פה. אני לא המנקה... אני אחת מהצוות. אני עושה איתם שיעורים גם, אני משחקת איתם בחצר עבודות יצירה, לפעמים אפילו במפגשים אני אומרת את מה שאני רוצה או צריכה. וזהו, זה בעצם התפקיד שלי".

ג. סדר היום של הבתים:

הבית החם פועל חמישה ימים בשבוע (ראשון- חמישי) ובחופשות. צוות הבית- הגננת והסייעת- מגיעות כשעה- שעתיים לפני הילדים. בזמן זה הן מארגנות את הבית לקראת בואם של הילדים והסייעת מבשלת את ארוחת הצהריים לאותו היום. הילדים מגיעים לבית עם סיום יום הלימודים בגן ובבתי הספר בין 13:00-14:00 (תלוי בגיל הילדים). בחלק מהבתים הם מגיעים מהמסגרות בהסעות ובחלקם הם מגיעים עצמאית מכיוון שהמסגרת נמצאת באותו מתחם כמו הבית החם או בקרבתו. בסביבות השעה 14:00 נערכת ארוחת הצהריים. הארוחה הנה בשרית וכוללת את כל אבות המזון (בשר, ירק, פחמימה ופרי לקינוח). האוכל הנו טרי ומבושל בבית על ידי הסייעת בכל יום. בבתים בהם הילדים צעירים יותר, לאחר הארוחה הם מתארגנים למנוחה/שינה. ילדים שאינם נרדמים צופים בטלוויזיה. לאחר כשעה של מנוחה הילדים קמים לפעילויות שונות ומגוונות. בבית בו הילדים גדולים יותר, אין זמן שינה והילדים מתכנסים למפגש קבוצתי לאחר ארוחת הצהריים ולאחר מכן עוברים להכנת שיעורי בית (מי שצריך) ולפעילויות שונות (יפורט בהמשך). בימים בהם מזג האוויר מאפשר הילדים יוצאים לאחר מכן למשחק חופשי בחצר. אחר הצהריים בסביבות השעה 16:30 הילדים מקבלים ארוחה קלה. לאחר הארוחה הם חוזרים לפעילות חופשית / מאורגנת/ צופים בטלוויזיה. בחלק מן הימים מתקיימים חוגים. ההורים לוקחים את הילדים לביתם באופן עצמאי ולעיתים יש הסעות שמפזרות את הילדים בבתים. הבית החם נסגר בין 17:30- 18:00.

רוב הגננות ציינו כי פעילויות אחר הצהריים (משחק/ יצירה/ למידת נושא) מתקיימות עם גמישות בהתאם לצרכי הקבוצה ביום הספציפי ורמת האנרגיות/המזג. בהתייחסן לחוגים ופעילויות העשרה נוספות, נראה כי בבית בפלורנטין ובבית ביפו מתקיים פעם בשבוע חוג ריתמוסיקה. בבית בהוד השרון בשנה שעברה התקיים חוג שחייה פעם בשבוע - הילדים הגיעו לבריכה עם הסעות מהבית החם. בשנה הנוכחית התחיל מאוחר והופסק באמצע בגלל בעיות תקציב, חוג ג'ודו, אולם בריאיון

זה בלט במיוחד כי הילדים קיבלו פעילויות 'העשרה', לאו דווקא במסגרת חוג, אלא ממגוון של מקורות אלטרנטיביים. פעילויות העשרה אלו, שהיו בחלקן קבועות ובחלקן חד פעמיות, היו פועל יוצא של הקשרים שטיפחה הגננת עם מגוון של ארגוני מתנדבים ותורמים, כפי שיורחב בהמשך.

ד. הילדים בבתי החמים:

הילדים מגיעים לבתי החמים דרך מחלקות הרווחה בעירייה. הקשיים של הילדים מגוונים ומפאת חיסיון ואתיקה לא פורטו ע"י הגננות. באופן כללי, הילדים מגיעים מבתי בהם ההורים עובדים עד שעה מאוחרת (חלקם עם מצוקה כלכלית) ו/או בתי שאינם מיטביים מבחינת גבולות, חינוך ויכולת להעניק לילדים יחס אישי. יחד עם זאת, בשלושת הבתי שנבחנו הרכב אוכלוסיית הילדים שונה:

בבית החם בפלורנטין שוהים 30 ילדים בגילאי 4-6. רובם המכריע של הילדים הנם ילדי מהגרי עבודה זרים. הילדים כולם ילידי ישראל, אולם לא כולם מדברים בשפה העברית. כולם ילדי גן.

בבית החם ביפו שוהים 22 ילדים מרביתם יוצאי אתיופיה, ובנוסף יוצאי ברה"מ לשעבר וערבים. הילדים בני 3.5-6. כולם ילדי גן.

בבית החם בהוד השרון שוהים 18 ילדים בגילאי 4-7 מתוכם 11 בכיתה א' ו-7 ילדי גן, 10 בנות ו-8 בנים. הילדים תוארו ע"י הצוות ככאלו שמגיעים ממשפחות רווחה הסובלות ממצוקות כלכליות ואחרות, אולם ללא אפיונים זהותיים הומוגניים.

מדיווחי הגננות ניתן ללמוד, כי הרכב האוכלוסייה של הגנים הוא אפיון חשוב בעל השלכות, כפי שיורחב בהמשך, הן על גורמי הסיוע לטיפול בילדים והן על אופי יחסי הצוות עם ההורים על הקשיים והצרכים הנלווים להם.

2. גורמי סיוע ושיתופי פעולה

במקביל לשיתוף הפעולה שאפיין כאמור את יחסי הגננות והסייעות בגנים, נדרשות נשות צוות אלו, ובמיוחד הגננת, לשיתופי פעולה עם גורמים מחוץ לבית החם. מידת שיתוף הפעולה של הגננות עם גורמי סיוע מחוץ לבית החם, נמצאה כשונה מגננת לגננת, בייחוד בכל האמור לגיוסם של תורמים ו/או מתנדבים. עם זאת, כולן נדרשות במידה זו או אחרת לנהל יחסים של שת"פ אל מול

הגננות/המחנכות של הילדים, אל מול הורי הילדים; אל מול משרד הרווחה ואל מול משרדי אגודת יד ביד. להלן יפורטו יחסיהן של הגננות עם הגורמים השונים אחד לאחד:

א. הקשר עם המחנכת/ גננת:

באחד הגנים, בו מרבית הילדים שוהים באותו מבנה מהבוקר עד הערב, דווח הן ע"י הגננת והן ע"י הסייעת על שת"פ הדוק במיוחד בין "צוות הבוקר" (צוות הגן) ובין צוות הבית החם. כך למשל תיארו זאת הגננת והסייעת:

- "יש לי שיתוף פעולה עם הצוות של הבוקר. שיתוף הפעולה הוא מעולה, היא מדווחת לי על הילדים כל מה שעובר על הילדים בבוקר, כמוכן על הילדים שלי. גם על הילדים שלה אני אוהבת לשמוע, היא משתפת אותי בשיחות שהיו לה עם פסיכולוגית לגבי ילד מסוים ואני כן אשמע אותה, קצת אינפורמציה לחיים, ידע. זהו, אני שומעת הרבה".
- "..... אנחנו מתעדכנות לגבי מקרים חריגים, אנחנו מודעות אם יש משהו להעביר. הן נפגשות עם ההורים בבוקר ואנחנו נפגשות עם ההורים בערב, אז אנחנו משתדלים להעביר את המסר".

בבית נוסף, בו הילדים מגיעים לבית החם מגנים שונים, לגננת יש מחברת קשר עם המחנכת/הגננת, עבור חלק מהילדים, בעזרתה היא מקבלת מידע ומוסרת מידע למחנכת/ לגננת ואף להורים והכל בשיתוף הילדים עצמם. כך תיארה זאת הגננת:

- עם ילדים ספציפיים יש לי תכתובת אישית, יש יומן וסמיילים על כל דבר, איך אכלת, איך ישבת בשולחן, איך היית בפינת מחשב, על כל פעולה... אני עוברת איתה... "הנה, על זה על זה ועל זה את צריכה לשפר". את מבינה, זה משהו אישי. בנוסף לזה, במקביל היא עושה את זה עם המחנכת שלה בביה"ס, יש לי ילדים שאני חייבת תקשורת, יש לי מחברת קשר עם המחנכת ואז היא גם נותנת לי פידבק ואז בבית גם האימא נותנת את הפידבק"

בבית אחר לעומת זאת, נראה כי הקשר עם הגננות הוא מועט יותר ונוצר רק במידה ומתעוררת בעיה. כך למשל תיארה זאת הגננת, בהתייחס לשאלה, האם יש לה קשר עם הגננת של הילדים?

- "לפעמים. מעט. כשאני רואה שקיימת בעיה, אני רוצה לדעת מה קורה עם הילד בגן וגם הגננת רוצה לדעת מה קורה עם הילד במועדוניות".

על אף השונות בעומק הקשר המתקיים עם הגננות/המחנכות של מסגרות הבוקר, מן הדיווחים שלעיל, ניתן ללמוד כי הקשר עם הגננת/המחנכת, כמו גם הקשר עם ההורים, כפי שיורחב להלן,

הוא חשוב לטיפול ועשוי להעמיק את שאיפות 'הבית החם' להעניק מסגרת טיפול תומכת והוליסטית ככל הניתן, ביחסה אל הילד ואל צרכיו.

ב. הקשר עם הורי הילדים:

מהרציונות עלה כי הקשר עם ההורים שונה מאוד בין הבתים, בהתאם לשוני של האוכלוסייה ולאופן ההתנהלות של הגנות אל מול שונות זו. ככלל, ניתן לומר שהקשר עם ההורים מושפע עמוקות מפערים תרבותיים, קשיי תקשורת/שפה, אך גם מקשיים סוציו-אקונומיים אשר מגבילים את זמינות ההורים ואת האינטראקציה עמם.

בולט במיוחד היה הפער הבין-תרבותי שעלה מדיווחי הגנת בבית החם, בו היה רוב מכריע לעולים יוצאי אתיופיה (שעל פי הגנת להם כ-7 שנות וותק בישראל). בבית חם זה, תיארה הגנת בתחילת השנה, את הקושי לקיים קשר עם ההורים, ככזה שנובע בעיקר מקשיי התקשורת ואי ידיעת השפה. כך, למשל ציינה בהתייחס לשאלת הקשר עם ההורים:

• "עם מי אני אדבר? באיזו שפה בדיוק? אם יש בעיה עם ילד, אנחנו מנסים לדבר, בדרך כלל יש מגשרות אז עם המגשרות אנחנו מדברות. למגשרות יש קשר עם הרווחה, הן באות לגנים. הן ממוצא אתיופי והן יכולות לתרגם כשיש צורך, להעביר דברים חשובים. בלעדיהן קשה מאוד מאוד לתקשר עם ההורים. עם המגשרות יש לנו קשר".

אולם, בראיון סוף שנה, תיארה הגנת קשיים מורכבים ורבים יותר שקשורים בפערים התרבותיים אל מול בית ההורים ואף ציינה כי זו הבעיה המרכזית שהיא מתמודדת אתה. היא תיארה בהרחבה סדרה של סיפורים קשים המבטאים את הקושי שהיא מוצאת בהתנהלות מול ההורים ותרבותם השונה, להלן קטעים מדבריה אלו:

• הקשר עם ההורים... חוץ מסימפטיה קצת שלום, קשה מאוד לתקשר... הם באים מעולם אחר... זה הקושי המרכזי... להביא את ההורים למקום הזה שהילדים מקבלים את מה שהם צריכים לקבל, זה בלתי אפשרי כמעט. הייתה..... היא לא מזהה את השם שלה, בכל מקום קוראים לה בשם אחר... כשהורים באים אז השמות שלהם, חלקם, מאוד קשים להגייה עבורנו, אז אני נורא מקפידה גם איתם... לאיית לי להגיד לי איך מבטאים את זה, אני מנקדת את זה, אני חוזרת איתם אני שואלת אם זה נכון איך שאני מבטאת את זה. עכשיו הילדה הזו קוראים לה X (מאייתת את השם) ככה זה נשמע לי, וככה כתבתי וכך רשמתי על המגירה, שאלתי את כל הגורמים שאמרו לי שזה נכון, כולל המגשרת שזה נכון. יש לה אחיות בוגרות, מגיעות אליי – לא, לא קוראים לה X, קוראים לה X עם ח'. אז אני אומרת להם תשמעו, בכל מקום קוראים לה בשם אחר.. במשרד הפנים כתבו קוראים

לה לא שמעו טוב כתבו שם עם א', בגן היא נקראת X, שם אחר אותיות אחרות, .. הילדה לא מזהה את השם שלה, בכל מקום בכל מסגרת קוראים לה בשם אחר, תחליטו ותיגשו למשרד הפנים ותיגשו לגגנת ותאיתו. שום דבר לא נעשה, כלום, המגשרת דיברתי איתה, כלום לא נעשה.... אין עם מי לדבר, לא וזהו... זו דוגמא אקוטית מאוד משמעותית וזה לא קרה רק פעם אחת זה קורה המון פעמים...

זה לבוש, אני כבר לא מדברת על הניקיון, אני מדברת על הלבוש. .. למה אני אומרת, למה ילד מגיע באמצע חורף עם שרוול קצר? ככה יצאת בבוקר מהבית? כן. למה לא לקחת מעיל? לא נתנו לי. טוב, בא ההורה לקחת ורואה שהוא לבוש בהתאם לחורף, למה ככה הילד? תראה אתה עם חולצה עם ג'קט עם סוודר עם זה.. למה הילד ככה? קר! לא הוא לא רצה. אבל מה אכפת לכם אם הוא לא רצה? אתם ההורים שלו זה ילד בן 4. המון המון המון פעמים ... מה יכול לעזור? אם יערבבו את האוכלוסייה הזו... היה לנו פעם הדרכת הורים, אבל הם לא מגיעים...

כמעט כולם אנאלפביתים, את לא יכולה להשאיר להם פתק באמהרית אין מי שיקרא את זה. ... הם באו לפה בלי שום רקע כלום, כלום, כלום, הם לא מבינים כלום גם בעניין המסורת, הכל הלבישו עליהם.... אין להם קטע של זמן. בעיה מאוד מאוד רצינית. אז למשל יש מסיבת חנוכה בגנים ומודיעים להורים ממש מפמפמים ביום זה וזה, בשעה זאת וזאת, חוזרים שוב ושוב ושוב. אז הם לא הצליחו להגיע בזמן, אז למחרת הם באים ורואים מסיבת חנוכה בגן אחר, אז זו גם מסיבה.... אין להם כאילו ... על זה אני מדברת... הם מגיעים מתרבות כזאת שילד משהו לא בסדר, מפליקים לו, הם גם מכים אותם, כשהם רוצים להעניש ברצינות כמו כבל חשמל... הם באים אלינו ללא שום גבולות, יש כאלו שיבעטו גם בהורים שלהם, ירימו יד על ההורים...

איזה אימא לא קוראת סיפור לילד, אין אצלם דברים כאלה. איזה ילד אין לו משחקי קופסא בבית... המקום שלנו זה הבית החם שעושה פה שנותן להם את החום נותן את הלב שומע איך היה בגן כל הסיפור הם מספרים חוויות חוגגים להם ימי הולדת עושים דברים של בית נורמטיבי בקטן, משפחה מורחבת".

הציטוטים שלעיל, ממחישים את התסכול שחשה הגגנת ואת מגוון הקשיים אותם היא חווה על רקע השוני התרבותי של הילדים ובעיקר של הוריהם. הגגנת מתארת בביקורתיות רבה הורים שלא מוכנים להקשיב להמלצת יועצים חינוכיים, הורים שלא מלבישים את ילדיהם כהלכה ומתקשים להציב להם גבולות, הורים אנאלפביתים שאינם יודעים לאיית כהלכה את שמות ילדיהם ואינם קוראים להם סיפורים ואו קונים להם משחקי קופסא. מצד אחד מציינת הגגנת "אני לא מאשימה אותם... זה ממש להיוולד מחדש... כל מה שהם יודעים מבינים וזהו, זה לקחת ולמחוק ולהתחיל מ-0" ומצד שני היא מתארת אותם בביקורתיות כהורים מכים שאין להם "שום רקע כלום, כלום, כלום" ושאינם מספקים לילדיהם תשתית של 'בית נורמטיבי'. בהתייחסה לתרבות ההורים ממנה מגיעים הילדים, אף ציינה הגגנת: "הם מגיעים למסגרת טבולה ראסה ממש". כפי שיורחב בפרק ההמלצות, נראה כי על מנת להתמודד עם הקושי העולה מדברים אלו, רצוי במקביל להדרכת

הורים, להעניק לגננות הבתים השונים ליווי והדרכה מותאמת לאוכלוסייה החברתית עמה הן נפגשות.

גם בבית החם המורכב ברובו מילדי מהגרי עבודה זרים, בו ההטרונגניות התרבותית היא הגבוהה מכולן, על אף מאמצי הגננת לקיים קשר עם ההורים, ניכר כי יש קושי בניהול הקשר, לא רק בגלל פערי שפה ותרבות, אלא בעיקר בגלל תנאי החיים הקשים בהן נתונות משפחות אלו, בהן זמן הביטוי של ההורה עם ילדו הוא הרבה פחות רציף. כך למשל התבטאה הגננת בהתייחס לשאלת יחסיהם ההורים:

- "אני אגיד לך מה קורה פה, הן כל הזמן עובדות. המון שעות ביום. יש להן מין קומונה כזאת שאחת מהאימהות לוקחת 5-6 ילדים. אז אם יש לי קשר עם האמא הזאת, אז את השנייה אני בכלל לא רואה אותה. הפיליפיניות יותר אכפת להן, יותר שואלים. הסודנים, השאר, לא ממש... אבל אני משתדלת לשותף אותם, לשאול אותם, להגיד להם הילד שלכם היה מקסים היום, התנהג מאוד יפה, מגיע לו פרס"

בבית החם בו האוכלוסייה מורכבת מילדי משפחות מצוקה ללא אפיון אתני/עדתי מובחן, לעומת זאת, נראה כי קיים יותר קשר עם ההורים, כולל אסיפת הורים בתחילת השנה ואף "שעת קבלה" טלפונית יומית. בבית זה, הקושי שמרמזת עליו הגננת, קשור יותר לצורך בוויסות התקשורת עם ההורים וקביעת גבולות ברורים בהקשר זה:

- "אני אמרתי להם שהשיחות יהיו בין 18:00-21:00 על כל נושא. יש לי הורים שיש לי איתם קשר כמעט יום-יומי, אין לי ברירה כי כמו שאמרתי לך התכנית הזאת שאני עושה עם הילדים שאני עושה איתם השנה, אם אני לא אהיה איתם בקשר יום-יומי זה לא יצליח. פגישות כן, אם יש בעיה עם ילדים מסוימים אז זה פגישה עם ההורה, ואם צריך אז עם העו"סית ואם צריך ילד להשעות אז זה כבר.. בזמן שיש צורך. אם יש לי בעיה באותו יום ממש שלא ניתן לפתור אותה, אני צריכה באותו רגע להרים טלפון עם הוראה "אתה צריך להתייצב". ואם הוא יגיד לי שהוא לא יכול לצאת או לא יכול זה, אז נקבע משהו אחר. הכל במידת הצורך... גם באסיפת הורים אני מדברת איתם, שבוא נגיד "משעה ככה וככה אתם יכולים להתקשר ולדבר איתי", זה לא עוזר. ממשיך טלפונים לפה, לנייד שלי. לפעמים את לא יכולה, אם זה מקרה דחוף אז את לא מתייחסת כבר לשעות, את חייבת... אני חייבת להיות שם תמיד עם רגישות. בוא נאמר שהמקום הזה אם אתה לא כל הזמן עם רגישות כלפי האחר אז אתה לא צריך להיות פה כי זה לא נגמר, גם כלפי הורים גם כלפי ילדים גם כלפי המשפחה של הילדים".

מן הציטוט שלעיל, ניתן להתרשם מן הרגישות שבה מקיימת הגננת את הקשר עם ההורים. רגישות זו, נראה כי מקדמת 'הצלחות' נקודתיות שמחזקות את תחושת הביטחון העצמי ואת תחושת השייכות של הילדים ל'בית החם'. להלן דוגמא להצלחה שכזו:

- "באה אלינו ילדה בשם X, חדשה מדהימה, והיא אתיופית. בהתחלה העירו לה על זה, גם על זה היינו צריכים לעשות להם שיחה. אבל היא פשוט מתנה, אי אפשר לתאר, פשוט מתנה, ילדה מדהימה... התקשרתי לאמא שלה ואמרתי לה 'תקשיבי אני רוצה להגיד לך תודה, אמנם הבאתם לי אותה בסוף שנה, אבל היא ככה וככה'... הורה צריך גם לשמוע את הדברים הטובים... במפגש... היא כל כך ביישנית וכל כך מופנמת, וחוסר ביטחון- ממש את רואה את זה. היא ממש נטולה לגמרי. אז כל מפגש הייתי דואגת להעצים אצלה. הייתי שואלת 'מה יש לכם להגיד על X?' ואז כל אחד 'היא מקסימה, היא זה...' ואז כל אחד מהילדים... כי היינו עושים את זה עם כל הילדים, אבל לה נתתי קצת יותר... חיפשו כל הזמן את הדברים הטובים אצלה. ושמתי לב שזה גרם לה, גם חברתית לא היו לה כל כך חברות- תמיד היינו יושבים בחצר והיא הייתה יושבת לידי או לבד, ופתאום את רואה איך היא נפתחת כמו פרח, זה היה כזה יפה לראות את זה. גם הודעתי לאמא שלה. וככה זה גם עם שאר הילדים- הקטע של לחזק להם, כל אחד את המקום שהוא טוב בו".

דוגמא זו ממחישה, אם כן, עד כמה הקשר עם ההורים הוא משמעותי ויש לו פוטנציאל חיובי גדול מאוד בהעצמת הילד/ה, חיזוק הביטחון העצמי ובמקרים של שונות על רקע זהותי, הוא אף תורם מאוד לביסוס תחושת השייכות של הילד/ה למסגרת.

ג. הקשר עם העובדת הסוציאלית:

אף הקשר של צוות הבית עם משרד הרווחה משתנה בהתאם לסוג האוכלוסייה בגנים. אמנם, בכל הבתים קיים קשר מסוים של העברת מידע מצוות הבית החם לעובדת הסוציאלית מהרווחה ופנייה במקרים בהם יש צורך בהיוועצות, באישור ו/או בטיפול מעמיק יותר. אולם, בבית שמאכלס ברובו ילדי מהגרי עבודה זרים נראה כי הקשר עם העובדת הסוציאלית הוא מועט ומתייחס בעיקר לאותם 4 ילדים מתוך 30 ילדי הבית, שלהם אזרחות ישראלית. כך התבטאה בהקשר זה הגננת בראיונות:

- יש עו"סית שמגיעה במיוחד אליי... היא עושה ביקור, מסתכלת על הילדים, לפעמים אכפת לה רק מהילדים שהיא שולחת. זה לא מספיק... העובדים הזרים, אין להם עובדות סוציאליות. רק לישראלים שלנו... תמיד אפשר להתקשר אליה בקשר לילדים שלה. היו לי בעבר מקרים שגם כן התקשרתי אליה ושאלתי אותה והיא עזרה לי מאוד. מקרים חריגים... כל מיני כאלה שהיא כן עוזרת למרות שהם לא שייכים לה".

בבתים האחרים בהם הקשר עם העובדת הסוציאלית רלוונטי למרבית הילדים, נראה כי מרבית התקשורת עמה היא טלפונית, אולם, מידי פעם העובדות הסוציאליות גם עורכות ביקורים. מן הראיונות עולה כי אף שהגננות ברובן ציינו כי הקשר עם העו"סית הוא חיוני, שביעות הרצון

של הגננות משיתוף הפעולה עם העו"סיות משתנה, לא רק מבית לבית אלא גם מתקופה לתקופה. כך למשל באחד הבתים, עקב כניסתה של עו"סית חדשה, נראה כי הייתה לגננת אכזבה מרמת שיתוף הפעולה, בהשוואה לשנה הקודמת. להלן שני ציטוטים המבטאים מצד אחד, את ניסיון העבר הטוב והצפיות לשתי"פ הדוק בתחילת השנה ומצד שני את האכזבה של סוף השנה:

- "עם העו"סית אני יכולה לדבר איתה כל יום, אני יכולה פעם בשבוע. זה הכל תלוי במצב של הילדים עצמם, מה קורה, מה חדש, התפתחויות, שינויים... עם העו"סית שהייתה לי שלוש שנים זה היה אחרת לגמרי, זו עו"סית חדשה שהחליפה את הקודמת אז היא גם בתפקיד חדש אז לוקח לה יותר זמן... אז היא עדיין לא הייתה פה עם הילדים, זה יותר קשר טלפוני ואני מדווחת לה ומעדכנת אותה במה שצריך... יש דברים שאני צריכה שהיא תדע מהם, אני צריכה מעורבות ולפעמים אני גם צריכה ייעוץ שלה כי יש דברים שאני לא יכולה לעשות על דעת עצמי ולא לקבל החלטה לבד. גם אם ההחלטה שלי הכי נכונה, בדרך כלל אני נוהגת לשתף אותה ולקבל את הגיבוי ממנה.... זה סוג של אישור".
- קשה לי לדבר על זה כי אני מאוכזבת מכל הדבר הזה שנקרא רווחה בגדול. אז אני לא יכולה להפנות אצבע מאשימה ל... בכנות, מאוכזבת מהגוף עצמו- כל ההתנהלות, כל המערכת הזאת, כשמדברים איתי זה לא מעלה לי... לא מענה, דברים לא נסגרים. תני כמה דוחות שאת רוצה ודברים לא זזים. אז את כאילו אומרת, למה אני צריכה לדווח, למה אני צריכה אם אני לא מקבלת פתרונות, אם אני צריכה להלחם כדי שילד יקבל טיפול רגשי, או שהאמא תקבל הדרכת הורים, כי זה מה שהיא צריכה כדי לעזור לילד שלה.

ככלל, נראה כי הקשר עם הרווחה ועם העו"סית הוא גורם סיוע חשוב במרבית הבתים שעשוי לעזור לגננות בייעוץ מקצועי ופתרונות מעשיים לבעיות ספציפיות בהן הן נתקלות בעבודתן השוטפת. יש אם כן להעמיק, לטפח ולמסד קשר זה, ועלה גם הצורך של הגננת לחלוק עם צוותי הבתים החמים האחרים, מידע וחוויות בהקשר זה.

ד. הקשר עם מתנדבים ותורמים

מן הריאיון עם אחת הגננות, עולה הרושם כי ישנו מנעד רחב של גורמים פוטנציאליים שיכולים לסייע לבתים החמים והם נכנסים תחת הקטגוריה של ארגוני תורמים ומתנדבים. בריאיון זה בלט כי הגננת מנהלת קשר מצוין ואפקטיבי מאוד עם מגוון של ארגוני תרומה ומתנדבים ומגייסת אותם

לטובת פעילויות העשרה בבית החם. להלן שני ציטוטים המתארים את מגוון פעילויות העשרה בבית זה, בתחילת השנה ובסופה:

- **בתחילת השנה:** אני מקבלת, ילדים מתנדבים מהעירייה מתכנית "מחויבות אישית" שזה כבר שנה שלישית בעצם... אני עומדת מול תורמים שיש לנו, שזה "בני ברית" שהם מתחילת העבודה שלי אני בקשר איתם, ו"אמדוקס" שהם עושים לנו גם פעילויות ותורמים לילדים הפתעות וציוד לפעמים אם צריך... יש עכשיו שתי בנות שהגיעו שהן לומדות בסמינר, שתי בנות מקסימות... צריך להיכנס חודש הבא מתנדבים, יש להם פגישה שם שבועיים מתנדבים לכל הצהרונים בעיר. זה כיתות י' שמגיעים אליי. מה שהם עושים זה לשבת ולעזור בשיעורי בית לילדים וגם הילדים נהנים מהחברה שזה כמו אח וחבר או כל דבר אחר..."

- **בסוף השנה:** נכנסו פעילויות- אם זה מנווה ירק ... מיכל- אשתו של יובל המבולבל, המדהימה, שכל יום שלישי באה באופן קבוע... עם קבוצות ילדים והם עושים איתם הפעלות ותחנות. אפילו סוף שנה אנחנו מארגנות איזה משהו, הפנינג גדול..את רואה אותם ממש רוצים ונהנים מזה ויש להם תכנית מובנית והם באים ויושבים ומסבירים לילדים... יש לי (בנוסף) ברמות השבים שבאו כמה פעמים... אנשים שיצרת איתם קשר, ממש נחמדים... זה כמו שיש לנוער העובד, יש נוער החקלאי... שהם באים ועושים להם פעילות כמו הנוער העובד, שזה מדהים... יש מדריכים, שהם יותר גדולים, שבאים, ואז הבני נוער עושים את זה, שזה מאוד יפה. ומה עוד היה לי השנה הזו... כמובן שיש את כל אלה שאנחנו עובדים איתם בחגים, שזה התורמים, שהם גם כן באים, והם יותר בכיוון של לתת להם הפתעות. עכשיו עשו פה פרויקט של לגו, שזה נברט ישראל, הם כבר שנים פה, אם אני צריכה איזה פרויקט, אני נעזרת בנשיאה, ואז יש לי פגישה אתה ואז אנחנו מחליטים מה עושים. אז הפעם הלכנו על הקטע של לגו ופליי-מוביל- קנינו מגשים כאלה, שהם עובדים על זה, ואז כל אחד את היצירה שלו אנחנו נציג בסוף. את יודעת, ממש דברים איכותיים..."

גם הבתים החמים האחרים הסתייעו חלקית במתנדבים, אולם **לא דיווחו על קשר עם תורמים**. כמו כן, בבתי האחרים רעיון השילוב של המתנדבים, אף התקבל בצורה מסויגת, תוך הדגשת הבעייתיות הכרוכה בחוסר הקביעות ו/או הרצינות שיכולה להיות בהתנדבות ובהפרעה לשגרת היום. כך למשל התבטאו הגננות בבתי האחרים, בהקשר זה:

- "אני מאוד אנטי, ילדים זקוקים ליציבות. ילדים זקוקים לדמות שרואים אותה הרבה ואותה דמות. מה שקורה עם מתנדבים זה שיש פה חוסר מחויבות – הם מגיעים מתי שמתאים להם ונוח להם וכמה שיגידו לי שזה קבוע, זה לא קבוע. פעם כן, פעם לא. ומה שיש להם להציע בעיקרון זה לא מה שאנחנו זקוקים"

- "יש לי את נ' שהיא גם כן מגיעה אלינו דרך המשרד, בחורה מאוד מאוד נחמדה. (אבל) האמת שמתנדבים זה מאוד מפריע, מפריע לריכוז, מפריע לשגרה. לא תמיד הם ידועים מה התפקיד שלהם. בעבר הביאו לי מתנדבים ש...מחכים לזמן שיעבור. אני משתדלת להסתכל... לראות אם זה טוב...היו לי מתנדבים שראו בתחילת שנה שזו עבודה מאוד קשה

ואפילו בלי להודיע, לא אמרו לי שהם עוזבים. זהו, כשיש הרבה מתנדבים, קבוצות מתנדבות זה סיוט. פשוט סיוט... היו קופצים עליהם ומשתוללים איתם..."

הד לביקורת הנשמעת על המתנדבים ניתן לשמוע אף בדבריה של אחת הגננות, כפי שיומחש להלן. אולם למרות הביקורות, כל הבתים החמים הביעו צורך בתגבור הצוות ובתגבור פעילויות ההעשרה של הילדים ניהול מערך הקשרים עם מתנדבים ותורמים **מצריך הכנה ואף גוזל זמן ומעמס על עבודת הגננות**, לכן יש לשקול כיצד לסייע להן בהקשר זה. כך למשל, תיארה אחת הגננות את העומס הלוגיסטי ואת הצורך בהכנת מערך המתנדבים:

• התפקיד שלי קיבל הרבה פינות חדשות שאני צריכה להתמודד איתן, כמו ילדים שאני מקבלת... מתנדבים.. אני עומדת מול תורמים... עו"סית... פגישות שנעשות גם ברווחה וגם מחוץ לרווחה. המערך נעשה יותר מורכב משנה לשנה, זה אני כבר רואה בתפקיד, לא הולך ונהיה פשוט... מה שקורה זה שילדים פה מתרגלים לדמות מסוימת, ואז פתאום יש לה את המבחנים, יש לה את הזה והזה... שנה הבאה כשזה ייכנס, אני פשוט אומר שאני לא רוצה את זה.. אם אתה לא נותן את הכל אז אין לי צורך'.... זה דברים שאני צריכה לסכם... שלפני שאנחנו מביאים את הילדים (ממחויבות אישית). אנחנו נעשה פגישה ביחד כשהילדים מגיעים, הם רואים אותי ואנחנו ביחד נעביר להם נקודות – ככה וככה אנחנו מצפים מכם... אני רוצה הכנה לכל אלה שמגיעים אליי.

ה. הקשר עם עמותת "יד ביד" ובתים חמים נוספים

מדברי הצוות עולה כי הקשר שלהן עם העמותה נסוב בעיקר סביב עניינים אדמיניסטרטיביים, עניינים כספיים או צרכים תפעוליים. כך התבטאו בנושא הגננות השונות:

- "יש לי קשר עם X מתנדבת דרך האגודה, אישה מאוד נחמדה שמגיעה אלינו פעם בשבוע. דרכה עוברים על הדברים שצריכים לעבור למשרד... אם יש איזשהן בעיות הם פותרים דרכה... תמיד אם יש בעיה או שאני צריכה לקנות משהו אני פונה אליה. היא דואגת להביא לי"
- "אם אני צריכה משהו, יש משהו שקשור לבית החם, צרכים של הילדים. נגיד חוג או הסעות, כל מה שקשור לתפעול יותר. נגיד נתקע לי הטלוויזיה או הכבלים או מחשבים, הכבלים זה דרכם.. אינטרנט.. הם צריכים להכניס לי גם חוג, אני מחכה עכשיו."
- "הקשר עם העמותה הוא קשר רציף, טלפונים, לירון מגיע לפה לפעמים, יש קשר רציף עם האגודה. לפעמים (אני פונה אליהם) זו בעיית תשלומים של מישהו, מה אני עושה עם זה. זה כסף שעובר לעמותה. לי כעיקרון זה לא משנה אבל אנחנו מעבירים את החשבונות. למשל, זה יכול להיות כל מיני חומרים שהיא (הסייעת) צריכה למטבח, אני מקבלת לפעמים תקציבים לקנות דברים עבור הילדים, כל מיני דברים מהסוג הזה".

בהתייחסן לשאלת יחסיהן עם בתים חמים אחרים, עולה כי אין להן קשר עם בתים חמים אחרים, אולם חלקן הביעו רצון לקיומו של קשר שכזה. כך למשל התבטאה בנושא אחת הגננות בראיון בסוף השנה:

- אמרתי... שנקים וואטסאפ' כזה רק של גננות, נגיד עולות כל מיני בעיות תוך כדי העבודה, מה שקורה אצלי, נגיד עם הרווחה הייתי רוצה לדעת איך זה עובד אצלם. העליתי לו את זה כי נורא מסקרן אותי לדעת אם השיטה פה עובדת אחרת מהשיטה ביפו... אני (גם) חושבת שכן כדאי לעשות, סתם דוגמא, איזה שהוא אירוע אחת לכמה זמן, של הצוותים- זה יכול להיות הגננות וגם הסייעות. וגם את יודעת, כשיש את הגיבוש הזה והביחד, זה מחזק גם את המערכת, זה מחזק גם את... את הכל. זה משהו שלא קיים וכן הייתי רוצה.

3. מטרות הצוות

א. יצירת אוירה ביתית של חום ואהבה

מדברי הצוות עולה כי אחת המטרות המרכזיות הנה להעניק לילדים חום ואהבה ולשמש להם כבית. נשות הצוות רואות את תפקידן לספק לילדים "בית שני", תוך כדי מילוי הצרכים החסרים להם. הדבר מודגש לאורך כל היום – הן מקבלות את הילדים מהמסגרות עם חיבוק ותוך כדי התייחסות אישית. הן מדגישות את חשיבות ארוחת הצהריים החמה והטריה ורבות מהן, בייחוד הסייעות, אף הדגישו כי הארוחה היא בשרית וכי היא מוגשת לא בכלים חד פעמיים, אלא "כמו בבית". להלן מספר ציטוטים הממחישים זאת:

- "המטרה שלנו זה לתת להם את כל מה שצריך. מה שאנחנו יכולות לתת להן, אנחנו יכולות לתת להם את הארוחה החמה, את החיבוק, את החום והאהבה. מה שאנחנו יודעות לתת להם, בעבודות יצירה, בסיפור, בשירה, במשחקים. מה אנחנו יכולים לתת להם עוד?"
- "קודם כל אני, איך אני אומרת לילדים הפרטיים שלי – כשלהם עצוב, לי עצוב כפליים. וכשלהם טוב - לי טוב כפליים. וזה אותו הדבר פה, כשאני רואה ילד שהוא נעצב ואפילו על סתם זה עושה לי לא טוב, ואם אני יכולה להקל עליו וברגעים שהוא פה איתנו והוא רואה בי דמות שהוא כן יכול לקבל ממנה חום ואהבה, אז זה מה שצריך. זה העיקר."
- "המטרה שלי באמת כמו בית חם, להעניק להם חום, אהבה, קצת יחס. אני חושבת שהם מקבלים את זה, אנחנו באמת משתדלות, אלה ילדים שחסר להם את זה. אז אנחנו באמת משתדלות לתת להם להרגיש "בית". אז לכן יש אוכל בייתי מבושל ולא מבחץ, אז הם נורא נהנים ואוכלים יפה בדרך כלל. הם נחים, הם צופים בטלוויזיה, שיחות..."
- "יוזה באמת הבית החם, באמת. כשילד אמר "למה זה נקרא 'הבית החם'?" אז תדליקו מזגן". אז אמרתי לו "פה בלב חם לנו".

- "כשאת רואה ילד ושולחת אותו הביתה שבע, את רגועה, את אומרת הילד הלך שבע. מה אחרי זה, מחר בבוקר, אלוהים גדול"

כפי שניתן להתרשם מן הדברים שלעיל, שאיפתן המרכזית של נשות הצוות לייצר במסגרתן אווירה של 'בית חם', נובעת מתוך ההנחה כי למרבית הילדים המגיעים אליהן יש חסך בעניין זה, בבית משפחותיהם. הן מדברות על סיפוקם של צרכים בסיסיים כגון: השובע, האוכל המבושל והבריא, החיבוק ותשומת הלב האישית, כל אלו, פעמים רבות לא מוצאים מענה במערך החיים הקשה של המשפחה. עם זאת, היכולת של הגננות להתפנות למתן תשומת הלב האישית לילדים מושפעת מגודל הקבוצה. ככל שקבוצות הילדים בבתי החמים גדולות יותר, כך קשה יותר, כפי שמדווחות הגננות, להגשים את מטרה של תשומת הלב האישית. להלן שתי דוגמאות הממחישות קושי זה:

- הקושי העיקרי היה מספר הילדים ושני אנשי צוות... יש לי את השעה שאני כן יכולה לשבת עם הילדים, אבל מאוד קשה לי ... קורה לי (ש)אני יוצאת מהריכוז ואז זה הורס גם לילד. אבל לפעמים כן, לפעמים מסתדר, את יודעת איכשהו אני משחילה פה ושם. עשר דקות עם ילד, את יודעת לשבת איתו על פאזל, לשבת איתו על אותיות או לשבת איתו על סתם מספרים, לרשום לו מספרים שיעתיק אותם זה גם טוב.
- יש להם חוברות, שאני עובדת איתם, הילדים שעולים לכיתות א', אז יש להם חוברות. החוברות נשארות פה במגירה שלהם. מדי פעם אנחנו יושבים... אני לא יושבת איתם המון. כי אני לא יכולה, את יודעת, אנחנו שתיים. שמונה-עשר ילדים, שתיים- זה לא מספיק זוג עיניים, בואי נתחיל מזה. ושתיים, את לא יכולה... רק אם אני יושבת איתם בקבוצות, ואז אני עושה הכנת שיעורים ואם יש ילדים שרוצים לעשות בחוברת, אז הם מצטרפים. אבל זה לא משהו שהוא, את יודעת, את יושבת אחד אחד ...

ב. חיברות לסדר, גבולות, נימוסין והליכות

בהמשך לאמור לעיל, מתוך התחושה כי עליהן למלא את החסר בבית, מדגישות הגננות גם את חשיבות הכנת הילדים לחיים בכלל ולבית הספר בפרט. לכן, אחת המטרות החשובות הנוספות שכל הגננות הדגישו הנה- **שמירה על סדר, גבולות ונימוסים**. לנוכח, העובדה שחלק ניכר מהילדים מגיעים מבתיים בהם יש פחות סדר וגבולות ברורים, הגננות רואות את תפקידן כחשוב ומהותי בהיבט זה. הסדר והגבולות נשמרים בכל היבטי היום, בעזרת טקסים קבועים (כמו ברכה קבועה לפני הארוחה) והקפדה על כללים ברורים ועל סדר יום. להלן שני ציטוטים להמחשה:

- אני רוצה להכין אותם שיהיה להם את מקסימום האפשרויות לנצל את הפוטנציאל הקיים בהם בעתיד. החשש הוא מה שקורה כשנכנסים לכיתה א' לכיתות מעורבות עם ילדים מרקעים שונים.

- והם יודעים! הם יודעים מתי X מגיעה, מתי מוזיקה, הם יודעים הכל. יש לנו תפריט קבוע לכל יום, הם יודעים כל יום מה התפריט של אותו יום, לפי זה הם מזהים את ימות השבוע הרבה פעמים.

הקניית הסדר, הגבולות והנימוסים מועברים דרך עיגון בפרקטיקות יומיומיות, המוטמעות בסדר יומם של הילדים וכחלק מן ההרגלים היומיומיים המצופים מהם. למשל באמצעות:

1. תורנויות של הילדים – תורני ארוחת צהריים, אשר מסייעים בעריכת השולחן ופינוי בסיום הארוחה ותורני סידור שינה אשר מארגנים את המזרונים למנוחה.

2. הקניית הרגלי אכילה- בכל הבתים נצפתה הקנייה של הרגלי אכילה בעזרת סכו"ם וכלי מטבח מזכוכית (ולא כלים חד פעמיים או מפלסטיק). הגננות הדגישו כי מכיוון שילדים רבים מגיעים מבתיים בהם אין הרגלי אכילה, חשוב להן להקנות להם הרגלים אלו. גם אם מדובר בילדים קטנים, אשר בבית "רגיל" עדיין לא מצופים לאכילה מסודרת בעזרת סכו"ם, חשוב לגנות להם הרגלים וכישורי חיים אלו לעתיד, כל עוד הם נמצאים במסגרת הבית. כך למשל התבטאה בנושא אחת הגננות:

- בבתי רגילים לא צריך לחנך ילד כזה לסכין ומזלג, זה מיותר. אבל מכיוון שרובם לא יקבלו את זה במסגרת המשפחתית והם יתערו בתוך הציוויליזציה פה, אז נימוסי שולחן הם דברים שאנחנו מקנים להם גם בדרך.

3. הקפדה על שקט - בעת הארוחה ובעת שעת המנוחה.

4. הקניית הרגלי ניקיון- הקפדה על שטיפת ידיים לפני הארוחה, לאחר כניסה לשירותים.

5. הקפדה על נימוס והתנהגות נאותה.

- בכל שנה... מהקבוצה נשארים ילדים ומתווספים להם ילדים חדשים ואז אנחנו עוד פעם נכנסים לקטע הזה של עוד פעם להכניס להם את ההרגלים, גם גבולות, שזה מאוד מאוד קשה ואנחנו עובדות על זה קשה ולפעמים זה לוקח לנו המון אנרגיות. אבל אנחנו לא מוותרות ומנסים לעשות עוד דברים, זה הופך להיות שאנחנו כל הזמן מנסות לעשות משהו חדש, שיטה חדשה או איזה משהו שכן יעזור, שזה כן יתפוס עם הילדים. שידעו לשבת יפה סביב השולחן, הרגלי אכילה, הרגלים בין אדם לחברו, שפה שלא תהיה שפה.. אלימות זה משהו שאנחנו ממש.."

מציטוטי הגננות שלעיל, ניתן ללמוד כי מטרות הצוות בנושא הגבולות, כמו גם מטרותיהן בעניין האווירה הביתית, באות להשלים חסכים שככל הנראה לא מוצאים מענה במסגרת המשפחה.

ג. התרומה הנתפסת לילדים

מעבר למטרותיהם הכלליות, בהפעלת מסגרות הבית החם, ציינו נשות הצוותים השונים את תרומות הבית החם לתפיסתן, לחינוך הילדים בשלושה היבטים: קוגניטיבי, רגשי וחברתי. להלן הפירוט על כל אחד ואחד מהם.

ג.1. פיתוח כישורים קוגניטיביים

אופי פיתוח הכישורים הקוגניטיביים בביתם, תלוי באופן עקרוני בגילאי הילדים וברמתם ההתחלתית והוא בא לידי ביטוי בביצוען של שתי פרקטיקות מרכזיות: סיוע בשיעורי בית ו/או בהכנה לכיתות א' והעשרה (בשפה, בחגי ישראל וכיו"ב).

סיוע בשיעור בית

בבית החם בו שוהים גם ילדי כיתה א' הם מקבלים מהגננת והסייעת **סיוע בהכנת שיעורי הבית**. חלקם מקבלים סיוע זה עם הגעתם לבית מבית הספר (שעה רגועה, בה ילדי הגן עדיין לא הגיעו) וחלקם, אלו אשר אינם מסוגלים לשבת ישר עם ההגעה מבית הספר על שיעורי הבית, מקבלים את הסיוע לאחר ארוחת הצהריים והמפגש. חשוב לציין, כי אופן הסיוע בשיעורי הבית, לא נעשה בכפייה, דבר התומך בתחושת הבית של המסגרת, שלהבדיל ממסגרת בית הספר, אינה מתנה את תגמוליה בהישגים. כך תיארה זו הגננת:

- יש ילדים שהקושי איתם שהם לא היו רוצים לשבת ולעשות הכנת שיעורים, אלא רוצים רק בבית... את מגיעה - 'אתה עושה שיעורים?' 'לא, אני עושה עם אמא, לא, אני עושה עם אמא'... ואז התחיל ככה, בלי לחץ - זאת אומרת, בלי ללחוץ על אותו ילד, כל פעם שהוא היה רואה אותי עם אותה קבוצה של ילדים שעושים שיעורים והוא היה נגש, 'רוצה עכשיו אולי לעשות בכל זאת?' ואז הוא היה נגש ואז זה יצר מצב כזה שהוא כן רצה לעשות את השיעורים אז זה יעד שאני שמחה שהוא מתחיל... או ילדים שהגיעו באמצע השנה, גם חדשים, בקטע של ההסתגלות גם הרגשית - אז בקטע של השיעורי בית - הם עברו את הקפיצה הזאת וכן יושבים לעשות. היו אומרים 'אין לי שיעורי בית', משקרים אותי וזה... הגעתי איתם לאיזה שהיא דרך שכן... 'בואי תראי לי את התיק שלך, מה עשית היום', את יודעת, 'בואי נראה את היומן שלך'... ואז לא להגיד להם 'למה שיקרת?', יש לך שיעורי בית'... את יודעת, בצורה כזאת אחרת...

הקנייה של נושאים (שפה, חגים)

הגננות בביתם החמים מקנות לילדים נושאים שונים כמו חגים, מטבעות לשון, מספרים ואותיות. עבודה זו חיונית גם לתקשורת עם הילדים, בייחוד באותם בתים בהם הילדים לא דוברים השפה, כמו בבית החם בפלורנטין המורכב ברובו מילדים למהגרי עבודה זרים ובבית ביפו המורכב ברובו מילדי עולים יוצאי אתיופיה, כך התבטאו בהתאמה שתי הגננות בנושא זה:

- הקטע של השפה מאוד קשה, קשה להם... אני מדברת על צבעים, מספרים מאוד קשה להם. תראי, יש ילדים שכן, אבל נדיר... את יכולה לשבת איתם חצי שעה ולהסביר להם ואחרי 5 דקות תשאלי את אותה שאלה-שום כלום. הם מסתכלים עלייך ולא יודעים מה את רוצה מהם... בעבודות הם עובדים מאוד יפה אבל שוב צריך לשבת איתם... כל העבודות שאת רוצה, בקשר לחגים, אם יש יום הולדת לאחד הילדים אז הם עושים לו חוברת, אם יש אורחים אז גם עושים חוברת. זאת אומרת לילד, אומרים תשמע אנחנו רוצים לעשות חוברת לאחד הילדים, הוא חוזר ממחלה, הוא חוזר מאיזה מקום אז כן הם משקיעים וכל הזמן תראי לב. תמיד, תמיד את מרגישה את החמימות שלהם בתוך הציור. אני אוהבת אותם...

- קודם כל השפה דלה אז אנחנו הרבה מאוד עובדים על השפה, מתקנים את השגיאות שלהם. עושים איתם כל מיני משחקים שקשורים לשפה, למשל משחק יכול להימשך אותו משחק שלושה שבועות כמו כלום – יחיד/רבים כל יום... בכל מיני אפשרויות. עד שפשוט הצלחתי להגיע למצב שהם כבר לא טועים ולא אומרים "ביצות" אלא "ביצים" – הנשמה פרוחה. עכשיו התחלתי איתם אתמול זכר/נקבה. אז זה רק ההתחלה, ממש לא שולטים, וכל פעם אני מכניסה להם עוד אחד"

בראיון סוף השנה הרחיבה הגננת וציינה את האופן המשחקי בו היא משלבת את ההעשרה בשפה :

- אני עובדת איתם על שפה... דרך משחקים, כל יום עוד לפני ששוטפים ידיים אני עושה משחק של יחיד רבים או דבר והיפוכו או בעלי חיים – בתים של בעלי החיים, זכר ונקבה כל מה שרק אפשר כדי להעשיר בעוד מושגים. כל דבר שנעשה בגן אנחנו כאילו מתחברים לזה, אם זה חגים, עונות שנה... עכשיו, אני לא מרבה לשבת איתם בקבוצה ולהכניס להם חומר כמו שעושים בגן כי הם באים עייפים, אבל אני עושה את זה ככה, לדוגמא, הם הרי יש להם שעת מנוחה, אנחנו פורסים להם שטיחים ושמים כריות, עכשיו הם 22 ילדים, יש לנו 4 שטיחים על כל שטיח 5 כריות וה-2 הנותרים אנחנו פורסים שמיכות בצד עם עוד 2 כריות, ואז הם שואלים כמה בכל שטיח – אני אומרת להם 5 כריות. לפעמים חסרים ילדים אז יוצא למשל 3 ילדים חסרים אז השמיכות לא יהיו ובאחד השטיחים יהיה 4 כריות, אז הם מסדרים ולפעמים הם מסדרים ככה בצפיפות ונראה להם שחסרות כריות, ואז אני מתייחסת לכמות וכן הלאה... זה הולך בצורה כזאת הכל דרך משחק, הכל בעקיפין

באשר לנושא החגים, ניכר כי הגננות מתמקדות בעיקר בהעשרה שנוגעת לחגים היהודיים. בגנים אשר כוללים אוכלוסייה הטרוגנית מבחינה תרבותית-דתית ועדתית נשאל, האם ישנה התייחסות גם לחגים הייחודיים למשפחות המוצא של הילדים והתשובה הייתה כי ישנה התייחסות אם כי חלקית ומוגבלת בלבד. להלן התבטאויות הגננות בהקשר זה :

- אני מתייחסת רק לחגים שלנו, לי (הגננת של גן הבוקר) מתייחסת... לחג המולד, שמה להם את העץ של חג המולד. חשוב לה שגם הם יראו שזה חנוכה שלנו אז זה ביחד. אז חג המולד וחנוכה מתערבב ביחד ותמיד היא מתייחסת לזה, אני לא... הם רק מספרים שהיו בכנסייה וזה אבל חוץ מזה, לא.

- שאלה: האם יש איזו שהיא התייחסות מבחינתה למסורת העדתית/הלאומית שממנה באים הילדים? תשובה: "זה גן יהודי עד כאן! הם יכולים לספר אני יכולה לשמוע יפה מאוד... אבל אני מתייחסת... רק לחגים היהודים... זה לא רב לאומי, זה לא רב כלום. אנחנו מסגרת יהודית ישראלית וכל מי שמגיע אלינו יודע לאן הוא מגיע... משתפים אותנו חווייתית, זה כן, מביאים כל מיני דברים... כמו בכל מסגרת שיש כמה עדות או כמה דתות... מספרים ואני מסבירה את ההבדל בין חג המולד לשנה אזרחית שזה שני דברים שונים וכן הלאה, מתייחסת... ברור שיש התייחסות, אבל מבחינת למידה תכלס בגן אני מעשירה אותם במה שהם עושים בגן במה שאני יודעת שיעשו בבתי הספר לשם הם הולכים והם לא מקבלים שום עזרה"

בנוסף להתייחסות החלקית ולעיתים המסויגת לתרבות החג של חלק ממשפחות המוצא, נראה כי באחד הבתים, יש גם הגבלה אקטיבית של השימוש בשפה של משפחת המוצא. כך תיארה זו הגננת בריאיון עמה:

- אנחנו משתדלים שלא יהיו שיחות קבוצתיות – אלה שדוברים ערבית בערבית, אלה שדוברים רוסית ברוסית, אלה שדוברים אמהרית באמהרית... חלקם אם אני אפתח את זה, ידברו גם אמהרית בינם לבין עצמם ואני לא רוצה את זה, אני רוצה לפתח להם את העברית. אני כל הזמן אומרת: "אנחנו פה מדברים עברית!" לא משנה מי הילדים כמובן.

ג.2. מתן תמיכה רגשית

מעבר ליצירת האווירה של הבית שתוארה לעיל ובתוכה ההקפדה של הגננות על הענקת חום, חיבוק ואהבה ניתן לתאר מספר פעילויות ספציפיות שצינו הגננות, אשר מתמקדות בהיבט הרגשי:

מפגש קבוצתי

כל הגננות שראיינו חזרו וצינו כי במסגרת פעילות הבית החם הן עורכות מפגשים קבוצתיים ואף הדגישו את חשיבותו של מפגש זה, בהיבט הרגשי. לדידן, לילדים יש צורך לספר את חוויות יומם כשהם חוזרים הביתה מהמסגרת. מכיוון שהילדים בבית החם חוזרים הביתה בשעה מאוחרת יחסית והצוות חש כי בחלק מהמקרים הם לא יחוו התעניינות בחוויות יומם, נשות הצוותים דואגות לתת לכך מקום בכל יום. בביתם בהם שוהים רק ילדי גן מתקיים מפגש קבוצתי מיד עם הגעתם של הילדים לבית וטרם ארוחת הצהריים. זהו מפגש קצר בו הילדים מספרים בקצרה מה היה בגן. לעיתים מפגש זה מנוצל גם למשחק חינוכי/ הקנייה קצרה של נושא. בבית בו שוהים גם ילדי בית ספר המפגש הקבוצתי מתקיים מיד עם סיום ארוחת הצהריים וכולל סבב בו כל ילד מספר בקצרה על חוויות יומו. כמו כן, לעיתים במפגשים אלו מתנהל שיח על נושאים רגשיים כמו מניעת אלימות

או נושאים ספציפיים הקשורים להתמודדות של ילדים (הולדת אח, מוות של בן משפחה). להלן מספר התבטאויות להמחשה:

- "הקטע שלנו זה הקרבה, אנחנו נותנים להם לא רק את הבית החם, אנחנו נותנים להם את המקום הזה להרגיש הכי נוח לספר לנו כל דבר...אני יכולה להגיד תודה לאל שאני כן נוגעת וכן מגיעה וכן חופרת אפילו ולא מוותרת להם. וזה בסדר".
- "מבחינה רגשית אנחנו נותנים להם מה שהם היו אמורים לקבל כשהם מגיעים הביתה אבל רק שבבית אין 22 ילדים, אבל עד כמה שאפשר מדברים עם הילדים"
- "אני שואלת אותם 'איך היה בגן?' כמו שאמא אמורה לעשות בבית, 'עם מי שיחקת?'," כל מיני דברים מהסוג הזה"

יומן תכתובת עם הגננת

באחד הבתים הגננת פיתחה, עם חלק מהילדים, תכתובת אישית בסיוע יומן. ביומן זה בעזרת כתיבה, סמיילים ומדבקות מוצבים גבולות לילד (דיווח אישי על הרגלי אכילה, ישיבה, משחק). הגננת כותבת לילד ביומן ומשתפת אותו בשיחה אישית מה כתבה. יומן זה מהווה עוד נדבך בקשר האישי שבין הגננת לילד. מעבר לכך, בבית חם זה, תיארה הגננת, כיצד דרבנה ילדה שחוותה מצוקה רגשית קשה במיוחד (עקב אובדן אביה) לכתוב יומן אישי ודרך כך הצליחה הילדה לתת ביטוי לרגשותיה ומצוקותיה בצורה מעודנת ויצירתית. להלן דבריה בהקשר זה:

- הייתה ילדה אחת שאיבדה את אבא שלה... היה מאוד קשה איתה, ועד היום יש לה את הימים שלה שהיא באה והיא לא מדברת עם אף אחד, והיא בתוך עצמה. אבל בהתחלה זה היה מאוד קשה, שהיא עברה את התהליך הזה, וכל פעם היא הייתה מזכירה את אבא שלה 'אבא שלי ככה וזה...ואני מתגעגעת אליו'... יום אחד אמרתי, 'את יודעת מה ג', בואי נעשה כזה דבר, קחי יומן ופשוט תכתבי לו- היום הייתי בבית ספר, היום עשיתי ככה, היום הייתי בצהרון... פשוט תשתפי אותי. ותאמיני לי, הוא מקשיב, גם אם את מדברת איתו כותבת לו, הוא למעלה, הוא רואה אותך והוא יודע הכל'. וזרקתי את זה כזה, את יודעת, לא... כמו שאת זורקת משהו ואת לא... אחרי כמה חודשים, משהו כזה, אנחנו יושבות פה ועושות שיעורי בית ואז היא אומרת לי 'אני רוצה להראות לך משהו'. ואז היא מוציאה לי מהתיק יומן, שהיא עשתה לאורך כמה חודשים וצירפה גם תמונות שלה עם אבא שלה ודברים, והיא ממש... לא יכולתי שלא, דמעות, לא יכולתי... היה מאוד מרגש, ואז חיבקתי אותה והיא אמרה 'כן, שמעתי אותך ועשיתי...'. אז כן, יש דברים שאתה עושה וזה פתאום מופיע לך. היום היא הרבה הרבה יותר טוב.

3.ג. פיתוח כישורים חברתיים

ככלל, נראה כי מטרת הצוות הנה לקדם את הילדים הן מבחינת **גיבוש הקבוצה** והן מבחינת **הקניית כישורי חברתיים לחיים**. כלל הגננות ציינו כי אין אצלן בבתים בעיות של אלימות, שכן הן קוטעות את זה באיבו ולא מאפשרות. כמו כן, כלל הגננות ציינו כיצד הן מטפחות בפועל ערכים של בן אדם לחברו. למשל:

- "ואהבת לרעך כמוך", "אל תעשה לחברך מה ששנא עלייך", וכל המשפטים האלה הייתי מכניסה להם. ילד שנופל, אתה לא צוחק עליו. זה דברים ש... את יודעת, הם לא עושים את זה בכוונה, כולם צוחקים. כל מה שקשור לבין אדם לחברו, גם בין אדם לעצמו וגם בנושא של, היה על זה גם דגש- בנושא הגוף הפרטי, אין כזה דבר שנוגעים בגוף הפרטי, עשיתי להם על זה מפגש מאוד יפה, הבאתי להם חומר על זה. היה ממש... היו עוד דברים. הראש שלי כל כך מלא, אני לא זוכרת....

אחת הגננות, אף תיארה כיצד פיתחה תכנית של עיצוב התנהגות, מוצלחת במיוחד, לצורך פיתוח כישורים חברתיים כמו מניעת אלימות בהסעות ובבית החם, ויתור ופשרה ומשחק חברתי על פי הכללים:

- "אני מחלקת אותם לקבוצות וכמובן שכשאני מחלקת אותם לקבוצות אני מנסה בכל קבוצה לשים יחד ילדים שכדאי שיהיו אחד עם השני.... ממש לא קשור לגיל עצמו אלא לחיבור ביניהם. אני עושה את זה...שכבר יש לי היכרות פחות או יותר עם כולם. אני מחלקת אותם לקבוצות וזה עובד ככה: כל קבוצה יודעת לאן היא שייכת, לכל קבוצה יש הגדרות תפקידים שהם עושים. נגיד אם אני רוצה להפעיל אותם, אז אני קוראת: "קבוצה מספר 1, עכשיו אתם אמורים לסדר פינת בובות". אחד מול השני ואחד עוזר לשני. ילדים באים ואומרים "אוי את יודעת, היא נפלה ועזרתי לה לקום", "היא הרביצה לי ולא החזרתי לה, מגיע לי נקודה?". הם כל כך רוצים את הנקודה הזאת. הנקודה הזאת לא באה על סמך מעשה אחד, זה לא מגיע כל כך מהר. הם צריכים להוכיח לי במשך כל היום".

כלומר, העבודה הנה קבוצתית, אולם הניקוד הנו אישי על סמך ההתנהגות בקבוצה ובאופן פרטני:

- "יום חמישי מגיע, יש לנו "ילד השבוע". כולם סביב מפגש לקראת קבלת שבת, ואז אני מכריזה על ילד השבוע שהצליח לצבור הכי הרבה נקודות. הוא מקבל מדליה, כל הילדים מוחאים לו כפיים... אני רושמת לי מה הוא עשה במשך כל השבוע ועל מה הוא קיבל, למה הוא הגיע למה שהוא הגיע. זה משהו שמאוד מדרבן אותם,עשיתי רשימה של כל ילד בתחילת השבוע מה הוא היה רוצה לקבל, פיזרתי לו את האפשרויות שיש לו והוא בוחר. הוא צריך לעמול כדי לקבל את הפרס שהוא לוקח איתו הביתה".

יחד עם זאת, יש גם טיפוח של סולידריות קבוצתית, שותפות, פרגון הדדי ואחוזה, כדבריה:

- "מבחינת הקבוצה קודם כל יש תחרות בין קבוצה לקבוצה. יש את האישי ויש את הקטע הקבוצתי שהם יודעים שהם כקבוצה חוץ מזה שהוא קיבל את המדליה יש את כל הקבוצה

שמקבלת פרס. אותו ילד שגם בזכותו יש יותר נקודות לקבוצה עצמה, כאילו על זה הקבוצה יותר מפרגנת. ... יש קטע של תחרות טובה, במובן החיובי של המילה".

לסיכום, נראה כי צוות הבית מתמודד עם לא מעט מטרות שמתייחסות לרבדים שונים של הפעילות במסגרת הבית. ישנן מטרות כלליות הקשורות באופן כללי לבית ולאווירה שהן מבקשות לטפח בו: שעניינן מתן יחס חם ומקבל מחד גיסא והקניית גבולות וסדר מאידך גיסא. ישנן מטרות שנוגעות לילדים עצמם: שעניינן תרומה להתפתחות הילדים בהיבט הקוגניטיבי- לימודי (הקניית שפה והעשרה); בהיבט הרגשי, הכלה והתייחסות לצרכיהם הרגשיים, שיתוף בחוויותיהם ובמצוקותיהם; ובהיבט החברתי, טיפוחם של כישורים חברתיים הרלוונטיים לפעילותם במסגרת הבית החם ומחוצה לו. מטרות אלו מיושמות לא רק באופן קולקטיבי, מול קבוצת הילדים בבית כולה, אלא גם באופן פרטני בהתאם לצרכים ספציפיים של הילד/ה. כך למשל, ציינה אחת הגננות:

- ... לקחתי לי פרויקט על ילדים מסיימים, וידעתי לאן אני רוצה להגיע איתם... נכון, כי ברגע שאיתם אני עובדת יותר, אז זה פחות פוגע לי בשאר ... (אבל) ... זה כמו אמא- יש ילד שצריך אותה יותר ויש ילד שצריך אותה פחות...יש עבודה בקבוצות... ויש את הילדים האלה שיותר צריכים את החיבוק, את היחס, את התשומה בכמויות שאתה חייב לדעת לנווט. וזה התפקיד שלנו פה, אנחנו פשוט מנווטים את הסירה

4. קשיים וצרכים

מעבר לכל האמור לעיל, בדבר הקשיים והצרכים העקיפים עליהם דיווחו הגננות, במסגרת הראיונות הצביעו הגננות באופן ישיר על מספר קשיים מרכזיים ועל צרכים שיש להן לאורם.

א. קושי מבני של גודל והטרוגניות הקבוצה

אחד הקשיים המרכזיים אותם ציינו הגננות התייחס למבנה הקבוצה. באופן כללי, ניתן לומר שככל שההטרוגניות הזהותית בבית החם הייתה גבוהה יותר, הבעיות בהקשר זה היו מורכבות יותר. כך למשל, בעוד כל הגננות התייחסו למספר הרב של הילדים בקבוצה (שהשנה אף גבוה מהשנים הקודמות) וחלקן התייחסו לגילאים הצעירים של הילדים, בבית החם המאכלס ילדי מהגרים התגלתה תמונה מורכבת יותר של קשיים מבניים. ההטרוגניות של אוכלוסיית הבית גדולה, לא רק מכיוון שיש בו ילדי מהגרי עבודה ממדינות שונות, עם שפות והרגלים שונים, אלא גם בגלל שיש בו תחלופה גבוהה של ילדים, שאף מגיעים ממסגרות לא ממסדות (כמו בייביסיטרים ארעיים) ורבים

מהם מגיעים ללא הקנייה של הרגלי שילוב בסיסיים בגנים, כמו גמילה מחיתולים. כך למשל התבטאו הגננות בהקשר זה :

- תראי השנה יש לנו שנה קצת מתאגרת. שנה שעברה הייתה לנו שנה יחסית קלה, זאת אומרת היום בדיעבד אנחנו יודעים שהייתה לנו שנה מאוד מאוד קלה. אנחנו משייכים את זה שהשנה הילדים יותר קטנים
- השנה אין לי הרבה זמן. אין לי הרבה זמן לשבת עם ילדים, יש לי 30 ילד – אני צריכה להפעיל 30 ילד. אני לא יכולה לקחת קבוצה ולשבת אתה בנפרד.
- מבחינת הילדים, קיבלנו את המקסימום שאנחנו יכולים לרשום לשנה... באמת התחלנו עם הרבה ילדים והיה לנו קשה, קשה מאוד... הקושי העיקרי היה מספר הילדים ושני אנשי צוות, קיבלנו הרבה ילדים חדשים גם. קיבלנו ילדים חדשים מגנים שהם בכלל ברמה מאוד מאוד נמוכה. זה הגנים שלהם של הבייבי סיטר, שהם בכלל לא כמו הגנים... אז הם מתחילים פיפי וקקי... עד עכשיו יש לי ילדה שעושה פיפי וקקי. אם אני לא עוקבת אחריה, וצריכה להגיד לה כל חצי שעה רוצי לשירותים – מתפספס לה... יש ילדים שלא היו בוג. אז הם מסתכלים עלייך, כאילו מה את רוצה ממני. אבל לאט לאט. בהתחלה זה גם גורם להפרעות. הם לא ידועים, לא מקשיבים ולא מוכר להם בכלל. הם לא יודעים בכלל מה אני רוצה מהם אז הם עושים דברים אחרים אז זה יותר קשה אבל לאט לאט נכנסים... אני יכולה להביא לך ילדים שלא מדברים. את שואלת אותם שאלות והם לא עונים לך...

ב. הצורך : כוח אדם נוסף

אחד הצרכים הבולטים שביטאו נשות הצוותים, בהקשר לקושי האחרון, היה הצורך בכוח אדם נוסף אך בדגש על קבוע, לצוות הבית החם. המרואיינות הדגישו את חשיבות הקביעות והרציפות של כוח אדם זה, בשונה ממתנדבים צעירים, שלדברי רובן, אינם בעלי מחויבות ממשית למקום. חלקן הביעו צורך זה בהתייחסן לתשומת לב אישית ולהפרעות התנהגות של ילדים ספציפיים וחלקן הביעו צורך זה עקב מספר ילדים הרב בבית, שלא מאפשר להן להתפנות לכולם ו/או לעשות פעילויות שוברות שגרה, מחוץ לבית. מעניין לציין, כי כולן הביעו רצון, על סמך ניסיון העבר, בשילובה של 'בת שירות', שהיא לא ממש מתנדבת ולכן מגיעה באופן קבוע ועוזרת בכל, במסגרת שירותה הצבאי. נשות הצוות תיארו קושי בתמרון בין העמותה לרווחה בעת פנייתן בבקשה לעזרה :

- "אם העמותה יכולה לעזור למצוא לי בת שירות או כמו שתי המתנדבות האלה, הבעיה שאיתן אני יודעת שזה זמני.... כשבאה לך שנה שהיא יותר קשה עם ילדים מסוימים וזה מפריע לך לשגרה, אז אני פניתי אל הרווחה בהצעה כזאת שהייתי רוצה שיצמידו לילד או לילדה מסוימת מישהי קצת יותר בוגרת ולא ממחויבות אישית שזה כיתה י', מישהי שיותר

בוגרת שתהיה צמודה. ואין מה לעשות, יש פה ילדים השנה שצריכים, וזה לא כמות, בוא נאמר שני ילדים... ואני פניתי לרווחה ועשיתי איתם שיחות על הנושא הזה שאם הם יצמידו..אני לא רוצה לוותר, אבל אני מתפקידי לא יכולה לתת להם את הכלים האלה, וזה פוגע לי באחרים. ואז הם הבטיחו לי, אז בוא נאמר שאני עכשיו באיזשהו משא ומתן עם תנאים שלי מול הרווחה"

- ומה אנחנו כן זקוקים ויש לנו נדיר מאוד? בת או בן שירות לאומי שמגיע לפה כל יום ונמצא איתם לאורך כל היום, ככה זה עוד זוג עיניים וידיים שזה מאוד חשוב. ... מי שמסדר את זה זה האגודה והרווחה. זה נופל בין הכיסאות, אין לנו בקיצור, רוב השנים. זה דבר שמאוד מאוד עוזר, כי יש לנו עוד בנאדם שמתחלק איתנו בעבודה. לא משהו שצונח עלינו פה ושם ורק עושה לנו רק בלגאן. ילדים זקוקים לקביעות, לסדר יום, לאנשים שהם מכירים, שהם יודעים שביום זה בשעה זו".

- "אני צריכה בן או בת שירות לאומי, זה באמת יכול להיות עזרה. לפעמים קורה כשאנחנו יוצאים מהגן להצגה או למופע, זה מאוד מאוד מאוד קשה. כשאנחנו לבד איתם אז לא, אבל כשאת נכנסת איתם למקום שיש קהל רב והם קטנטנים כאלה, זה פחד מוות. זה פשוט מפחיד שמפספסים משהו".

ג. קשיים הקשורים בילדים עצמם

סוג נוסף של קשיים שצינו הגננות, הם קשיים שמביאים עימם הילדים עצמם. קשיים אלו נובעים מסיבות שונות: מן התנאים המבניים הקשיים בתוכם גדלים הילדים של מצוקה ומחסור, מן האנומיה התרבותית והצורך בהסתגלות לחברה לא מוכרת, ממצוקות אורגניות ופסיכולוגיות שמצמיחות בעיות התנהגותיות, קשיי קשב וריכוז וקשיים התפתחותיים מסוגים שונים. להלן מספר התבטאויות שמפרטות על מגוון הקשיים שיש לילדים:

- זאת קבוצה לגמרי חדשה שרובם חדשים, מן הסתם אנחנו נתקלים בהרבה אתגרים. אם הייתה עזרה היא הייתה מתקבלת בברכה, אנחנו פשוט קורה שאנחנו בסוף היום פשוט קורסות....יש ילדים שמאוד קשה להם לדבר...
- ילד בגיל כזה לא יודע לספור עד 10, זה עצוב. זה אומר שהוא צריך יותר עזרה ויותר עזרה זה שעה שצריך לשבת איתו
- השנה נתקלנו בילדים עם יותר בעיות רגשיות שלצערנו אנחנו עם כל הרצון הטוב שלנו, ובאמת שאנחנו לא מרימות ידיים, זאת אומרת זאת הסיסמא שהלכנו איתה מההתחלה – שאנחנו מנסות מנסות מנסות. אבל..את יודעת מה היכולות שלך ולפעמים יש דברים שזה לא תלוי בך, זה משהו שהוא כבר מעבר..."
- היה לנו ילד ... שהיה זורק כסאות, שולחנות, מעיף עלינו דברים וגם כן התמודדנו....לא היה לו איפה להיות, מפה הוא עוד היה הולך לבייביסיטר את מתארת לעצמך ... אז מה לאן הוא

ילך. אם אפשר, זה ילדים שאת חושבת על זה שמפה הם הולכים לבייביסיטר והם באים מבייביסיטר בבוקר, זאת אומרת מסכנים, איך הם גומרים את היום...

ד. הצורך: בעזרה מקצועית

מרבית הצוותים הביעו צורך בעזרה מקצועית, אם פסיכולוגית ואם חינוכית עבור ילדים עם קשיים ספציפיים. נראה כי רבות מן הגננות מנסות למצוא מענה למצוקות ברובד המקצועי, אצל העובד/ת הסוציאלית, אולם אין די בכך:

- "יש ילדים שמאוד קשה להם לדבר, וזה מאוד חשוב. הם סגורים.... מבחינה מקצועית אני חושבת שצריך עזרה בלדבר עם הילדים יותר ברמה פסיכולוגית."
- "הייתי רוצה לקבל יותר תמיכה מגורם רווחה שעוזר מול הורים, מול דברים שאת רואה ואת רוצה לקבל מענה, תשובות, עזרה, שפה יש לי את הקושי שזה נורא..."
- כשאת שואלת - 'את קיבלת הדרכה?', אני עובדת תמיד לפי האינטואיציות שלי... (אנחנו) מתמודדת פה עם הכל. אבל הכל. ממש ככה... חוגים, הדרכה... אני לא חושבת שאני צריכה.... אבל לפעמים את מגיעה לנקודות כאלה שאת צריכה מישהו לדבר איתו. 'תן לי ייעוץ'... כן, זה הייתי רוצה.

ה. מצוקת ההעשרה והצורך בחוגים

כל נשות הצוות הביעו צורך עז להעשרת הילדים בעזרת חוגים וציינו כי עבור ילדים אלו, אשר שוהים כל אחת/צ באותו מקום ואשר להוריהם אין את היכולת לרשום אותם לחוג, מומלץ יותר מחוג אחד בשבוע:

- "אני חושבת שיותר חוגים. עבודה יותר מקצועית. למשל, שעת סיפור עם הילדים – יותר תיאטרון. שייפתחו לדברים האלה, שיידעו בכלל מה זה."
- "יותר חוגי העשרה שיעשירו את הילדים... פעם היינו יוצאים בהסעה לשיעור מחשב, היום כבר אין את זה. מה יש לי פה, מחשב אחד שבקושי הוא עובד. להושיב קבוצה של 5-6 ילדים מול מחשב, את יודעת כמה זה יעזור לי? כמה אני יכולה להתפנות לילדים ולשבת איתם אפילו על פאזל?"
- "אני רוצה משהו שיפעיל אותם ויזיז אותם, יוציא להם את כל האנרגיה. גם שנה שעברה היה להם חוג שחייה שהיה מאוד יפה. חוץ מהקטע של לקחת אותם עם ההסעה לשם, כל הנושא הזה סביב איך להגיע לשם וזה, ככה זה היה ממש.. ילדים שפחדו להיכנס למים את רואה שהם שוחים, זה נורא כיף".

- "פעם בשבוע יש להם ריתמוסיקה, השנה עוד לא סידרו להם חוג נוסף. היו שנים שהיה להם אומן שהגיע לפה עם כל מיני תמונות ועבודות. לפעמים היה לנו ליטוף בעלי חיים, השנה עדיין יש לנו רק ריתמוסיקה".

בנוסף להעשרה ע"י חוגים, מרבית אנשי הצוותים הביעו רצון לפעילויות חד פעמיות אשר משמחות את הילדים, אף אם חלקן דיווחו על חששותיהן (כפי שצוטט לעיל) מהאחריות והלוגיסטיקה הכרוכה בדבר, בהעדר מספקי אנשי צוות:

- "שיתנו להם יותר כיף, שימצאו להם יותר דברים חוויות ולשמח אותם. כי זה ילדים שצריך לדאוג ולחשוב איך לשמח אותם כמה שיותר..... יש פה ילדים שסוחבים על הגב שלהם את כל העול שבעולם. ... כמו ששנה שעברה העמותה הצליחה להביא לכאן (כוכב ילדים מוכר) את לא מבינה מה זה עשה להם פה... אז אם יש דברים שיכול לשמח אותם... כל דבר שקשור בילדים שיגרום להם לחייך כי לא כולם מחייכים. הייתי רוצה לראות אותם יותר מחייכים. אפילו דברים חד פעמיים, מה שנכנס שיעשה להם טוב ושישמח אותם"

כמו כן, בהתייחס הגננות לצידוד שיש בבתי החמים, נראה כי בשניים מתוך שלושת הבתים, הגננות מצאו דרך להשיג ציוד טוב ואיכותי לעבודה עם הילדים מתרומות. בבית החם הנותר, בו מרבית הילדים הם ילדי מהגרי עבודה זרים, תיארה הגננת מחסור בהיבט זה:

- אנחנו צריכות בעיקר פאזלים, אני חושבת שזה מאוד עוזר לילד, גם בזיכרון וגם בהתפתחות... אנחנו משתמשים בצידוד של הגן... אני גם קונה, יש לי קופה קטנה (מתרומות) ואני קונה משחקים – מה שמעניין אותם, משחקי הרכבה, פאזלים....

סיכום - ראיונות עם הצוות

לסיכום, הראיונות עם הגננות היו ראיונות עומק אשר התקיימו הן בתחילת השנה והן בסופה. הראיונות התייחסו לאופי הבתים בהם הן עובדות (למשל, מספר הילדים והרכב הקבוצה), לדרכי עבודתן בבתי החמים (כמו, סדר היום וחלוקת העבודה ביניהן), לתחושותיהן ותפיסותיהן בהיבטים שונים הנוגעים לעבודתן (כמו, הקשר שלהן עם גורמים שונים ומטרותיהן בעבודה) ולתחושותיהן והערכתן לגבי תרומת הבית החם לילדים, בהיבטים שונים. כמו כן, הגננות נשאלו לגבי הקשיים העיקריים שהן חוות בעבודתן והצרכים שלהן בהקשר זה ובהקשרים נוספים.

הגננות והסייעות שרואיינו, רובן ככולן, ביטאו את שאיפתן לייצר במסגרת הבית החם, אווירה של 'בית חם', הלכה למעשה. הביתיות והחום של מסגרת זו, באו לידי ביטוי לדבריהן הן באוכל החם, המבושל, הבשרי והטרי שהן מגישות לילדים, בכלים רב-פעמיים, "כמו בבית"; הן בחיבוק ובהתעניינות בילדים ובחוויותיהם במסגרת המפגש הקבוצתי ובאינטראקציות בין-אישיות; הן בזמני המנוחה וההרגעות שכלולים בסדר יומם של הילדים; והן בתשומת לב חינוכית מסוגים שונים (החל מעזרה בשיעורי בית, דרך העשרה בתחום השפה ו/או בנושאי חגים וכלה בהקניית הרגלים של נימוסי שולחן והיגיינה). המרואיינות הדגישו כי הבית החם מהווה עבור הילדים מסגרת תומכת, יציבה וקבועה עם סדר יום קבוע, שמבקש לתת מענה לצרכים הרגשיים, לצרכים הקוגניטיביים ולצרכים החברתיים של הילדים, המגיעים ממשפחות קשות יום, שלא אחת, אין בידן לענות על צרכים אלו. כאשר נשאלו חברות הצוות על יחסיהן עם גורמים שונים החיצוניים לבתים, ציינו מרבית המרואיינות לטובה את יחסיהן עם הגננות/מחנכות הילדים בשעות הבוקר. מתיאוריהן עולה חשיבותו של קשר זה, לשם מימוש השאיפה לייצר עבור הילדים 'בית חם'. קרי, מסגרת מכילה, שעוטפת את הילד ו'רואה' אותו במגוון הקשרי חייו ומעניקה לו ככזאת, תמיכה הוליסטית. הקשר עם הורי הילדים התגלה לעומת זאת, במקרים מסוימים, כבעייתי. בעיתיות זו, נגרמה מסיבות שונות, אם זה בגלל מצוקות ההורים, שהגבילו את זמינותם לילדיהם ולאינטראקציה עם הגננות ואם זה בגלל פערים תרבותיים שהובילו לביקורתיות ביחס להתנהלות ההורים ומתחים ביחסים עמם. כך או כך, נראה כי מדובר בהיבט שיש להתייחס אליו ולנסות לפתור אותו, המקשה על החיבור הרציף וההוליסטי בין תחנות חייהם השונות של הילדים וכפי שניתן ללמוד מדוגמאות אחרות שעלו בראיונות, שביטאו קשר מצוין ורציף עם ההורים, זהו חיבור שעשוי להעמיק את תחושת השייכות של הילדים לבית החם ולחזק את ביטחונם העצמי. זאת, על אחת כמה וכמה כאשר מדובר בילדים המגיעים ממשפחות שתרבותם שונה לגמרי מזו הנהוגה בגן. מהראיונות עלה כי בבתים ההטרורגניים מבחינה זהותית, ההתייחסות לתרבות המוצא של הילדים היא די מינורית ובאחד מן הבתים אף התבקשו הילדים שלא לדבר בשפת תרבות המוצא, על מנת שילמדו עברית. יש לשער כי, הקניית מרחב ביטוי וערך חיובי לתרבות המוצא של הילדים כמו גם מרחב ביטוי וערך חיובי להוריהם במסגרת הבית החם- עשויה להעמיק את הקשר של הילדים אליו ואת הקשר שלו אליהם.

היחסים שמנהלות גננות הבתים עם העובדת/הסוציאלית/התגלו מן הראיונות כחיוניים, וככאלו שיש לטפחם ובעיקר להרחיבם. שכן, בהעדר תמיכה מקצועית נוספת של פסיכולוגית ו/או יועצת חינוכית, העובדת הסוציאלית מתפקדת לא רק כאשת הקשר עם משרד הרווחה (לשם אישורים/היתרים וכיו"ב), אלא מהווה גורם מקצועי להתייעצות. בנוסף לגורמים אלו, מקיימות צוותי

הבתים השונים ובעיקר הגננות קשר כלשהו עם מערך של מתנדבים ותורמים שמבקשים לסייע להן. יחסן של הגננות אל מערך המתנדבים נמצא כאמביוולנטי. מצד אחד ניתן לראות את הערך המוסף שבהפעלה מושכלת ונכונה של מערך מתנדבים מגוון ויחסית גדול. מצד שני, שלושת הגננות ביטאו הסתייגויות מן הארעיות של המתנדבים, בטענה שילדים צריכים 'דמויות קבועות'. כמו כן, כולן ביטאו בהקשר זה את העדפתן ל-'בת שירות' שהיא כביכול מתנדבת, אבל קבועה. בהתייחסן לקשריהן עם אגודת יד ביד ועם בתים חמים אחרים, ציינו הגננות כי הקשר עם האגודה נסוב בעיקר סביב עניינים אדמיניסטרטיביים וכי אין להן כמעט קשר עם בתים חמים אחרים.

הקשיים המרכזיים שתיארו הגננות הם: קשיים מבניים הכרוכים בגודל ובהטרוגניות קבוצות הילדים אל מול המספר המצומצם של נשות הצוות (שתיים); קשיים שמקורם בילדים עצמם, קשיים התפתחותיים, התנהגותיים ו/או כאלו הקשורים בצרכיהם הייחודיים עקב מצוקתם אשר הגננות מרגישות כי חסרים להן כלים מקצועיים להתמודד עם קשיים אלו; ואחת הגננות אף ציינה את קשיי ההתמודדות עם ההורים, כקושי המרכזי. הצרכים המרכזיים אותם העלו המרואיינות היו בעיקרם: הצורך בכוח אדם נוסף יציב וקבוע, הצורך בליווי מקצועי רציף (עם יועצת חינוכית או פסיכולוגית) והצורך בעוד חוגי העשרה לילדים.

ממצאי הריאיון הקבוצתי

לקראת סוף השנה בוצע ראיון קבוצתי עם הגננות. ראיון זה כלל בנוסף לשלושת הגננות מהבתים החמים אשר רואיינו באופן פרטני, גם את יתר גננות הבתים החמים מרחבי הארץ. בסה"כ השתתפו בראיון זה 8 גננות. להלן יתוארו הנקודות המרכזיות אשר עלו בראיון זה.

1. אוכלוסיית הבתים החמים

האוכלוסייה בבתיים השונים הנה הומוגנית יחסית בכל בית, אולם יש שוני בין הבתים השונים. בעוד שיש בתים בהם הגננות מדווחות כי הן מרגישות מסוגלות להכין את הילדים לכיתה א', יש בתים בהם לא ניתן לעשות זאת אם עקב קשיים רגשיים של הילדים ואם עקב ריבוי של ילדים מהחינוך המיוחד. בחלק מן הבתים הגננות מקיימות תקשורת סדירה עם ההורים ובחלק מהבתים הדבר אינו מתאפשר עקב קשיי שפה או שוני תרבותי רב. לצד שוני זה, כל הבתים, מלבד הבית בתל אביב, מאכלסים ילדי רווחה.

הגננות ציינו כי ישנם בתים בהם מחלקת הרווחה של העירייה משבצת גם ילדי חינוך מיוחד ו/או ילדים עם בעיות התנהגות קשות ללא סייעת צמודה ומבלי שיש להן יכולת לבחור או לומר משהו בנידון. הן הביעו את מורת רוחן מכך וצינו כי הן לא עברו הכשרה לעבוד עם ילדי חינוך מיוחד ולכן אין ברשותן כלים לעבוד עימם וכי ילדים אלו גוזלים תשומת לב רבה ומונעים מהן, לעיתים, לתת תשומת לב ראויה לשאר ילדי הבית. הגננות ביקשו כי ימונה בעל תפקיד מטעם אגודת יד ביד אשר יהיה שותף בוועדה הבוחרת ומקבלת ילדים לבית החם ויהווה גורם מגשר, מגבה ומציב גבולות בין הרווחה לגננות.

- "יש פה חוסר איזון בצורה... אז לכי תילחמי עם הרווחה, ועדות, לשבת ככה כמו שאני יושבת פה, אני מאוד נלחמת על כל ילד אבל יש ילד שמה שלא תעשי, הוא לא שייך למסגרת הזאת, הוא לא בידיים שלך ולא יכולים לדחוף ילד למסגרת שזה פוגע בשאר הילדים"
- "אבל מדובר בילדים של חינוך מיוחד עם בעיות התנהגות שזה בא על חשבון שאר הקבוצה זה מה שאנחנו אומרים, אין לנו הכשרה לחינוך מיוחד שזה נכון, צריך הכשרה מיוחדת לזה ללא צל של ספק ואין לנו הכשרה, אין לנו כוח אדם להתמודד עם זה. ולא יתכן, הילדים באים פה לקבל מסגרת בית חם, ילד כזה יכול להרוס ילדים אחרים. עם כל הכבוד ועם כל הצרכים של הילד ובאמת אנחנו מודעים לזה, יש מסגרות אחרות וצריך להעמיד את הרווחה במקום בעניין הזה."

- "אבל כשאומרים להעמיד את צריכה לבוא עם גיבוי מאחורייך, זאת אומרת את כגגנת, הם אומרים לך ככה וככה אנחנו נותנים לך רשימה של הילדים, את חייבת לקבל אותם. את פונה למשרד לאגודה, זה הרשימה שהיא נתנה לך את חייבת לקבל. הם יודעים מה הם שולחים לך. מה שקורה גם, שצריך שיהיה משהו שהוא אחראי בתוך האגודה עצמה שהוא לוקח את כל הנושא הזה של הרישום"
- " בשביל זה גיבוי הוא הכרחי מהמשרד, הוא פשוט הכרחי... זה אחר לגמרי. אני חושבת שזה מאוד חשוב לנו כצוות"

חלק מהגגנות העלו את האפשרות לקבל ילדים עם בעיות התנהגות/ חינוך מיוחד לחודש ניסיון. אולם, הן ציינו כי על מנת לעשות זאת הם עדיין יצטרכו את הליווי והגיבוי של הרווחה והאגודה:

- " בדרך כלל אנחנו רואים ילד עם בעיות התנהגות, את רואה אותו בשתי הדקות הראשונות, מיד את מבחינה בזה. אבל נניח ולא, את מראש אומרת, חודש ראשון הוא חודש ניסיון, זה מה שהיא לימדה אותי, והיא לימדה את הרווחה לפעול בדרך הזאת. חודש ראשון הוא חודש ניסיון, אם הילד לא מתאים למסגרת או אם המסגרת לא מתאימה לילד, דרכינו נפרדות. ההורים, נאמר להם במפורש זה חודש ניסיון, זה לא מובטח לגמרי. "

2. טיפוח רגשי של הילדים כמוקד פעילות הבית החם

כל הגגנות ציינו כי הן רואות בהתייחסות להיבט הרגשי את עיקר עבודתן בבית החם. אמנם, חלק ניכר מהן מקדיש זמן גם להיבטים קוגניטיביים וחלקן אף להכנה לכיתה א', אולם ניכר כי הן רואות בהיבט הרגשי את הצורך המרכזי של הילדים בבית החם.

- "להסתכל לזה בעיניים ולהגיד במילים אחרות שאתה מסוגל להכיל אותו, את כל הכאב שלו, את כל החרדה שלו, את כל הכעסים שלו. להיות שם בשבילם כמה שאפשר, לנסות לתפוס כמה שיותר".
- " בתוכנית הלימודית אני לא ממש מתמקדת, אני רוצה שהילד יותר יתאוורר כאילו כי הם מאוד מאוד זקוקים לזה. כאילו הקטע הזה שהם נמצאים מ 6 בבוקר במסגרת, מאוד מקשה עליהם, מאוד. הם צריכים קצת את החופש, קצת את האוויר או אני משתדלת כמה שיותר"

3. צורך בתכנית שנתית כתובה

מהיראיון עלה צורך בהכנה של תכנית שנתית קבועה לפעילות עם הילדים ו/או למאגר ידע של רעיונות לפעילויות עם הילדים.

- "רציתי גם להגיב לגבי תכנים, כשאני הגעתי בעצם הייתי במועדונית אחרת שהיו תכנים, את לא חייבת להיצמד לתכנים אבל יש פחות או יותר מה עושים, יש סדר יום. פה כשהגעתי לאגודה לא היה שום דבר. אז אני חושבת שגם, כמו ש... אמרה, השתלמויות, מישוהו לדבר אתו על התכנים שמועברים, קצת חומר.."

4. מתנדבים בבתי החמים

הגננות ציינו כי אחד הדברים החשובים ביותר לאוכלוסיית הילדים שבטיפולן הנו הקביעות והשגרה. אי לכך, הן מעדיפות שיגיעו לבית החם מתנדבים מבוגרים או חיילות/ים מהשירות הלאומי ולא תלמידי בית ספר או סטודנטים. הראשונים מגיעים באופן סדיר וקבוע והילדים נקשרים אליהם כך שהם הופכים דמויות משמעותיות עבורם, בעוד האחרונים אינם מתמידים ובכך גורמים לילדים לאכזבה ולמעשה, מפריעים לסדר יומם ופוגעים בתחושת הביטחון.

- "התחיל לי מאוד יפה בתחילת השנה, גם מהמכללה.. היו חבר'ה שבאו ועשו התנדבות אצלי אבל כמובן מבחנים וזה אז פעם באים, פעם לא באים. אותו דבר לגבי מחויבות אישית, מתנדבים שבאים, פעם לא באים. אין את הדבר הקבוע אבל לדעתי במסגרת הזאת, עם ילדים של קשב וריכוז, עם ילדים של הכנת שיעורי בית, כל הנושא הזה מסביב, מאוד חשוב שיהיה את הדמויות גם מבחינת הילדים.. מחכים להם, אה הוא לא הגיע היום ד' זה לא הגיע. התחלופה הזאתי היא כל כך לא נכונה"
- "כל האנשים שמגיעים בהתנדבות, לא נעים לעשות את ההכללה הזאת אבל מתוך ניסיון של X שנה הם לא מחויבים. הם באים כשמתאים להם, כשנוח להם, פתאום נעלמים ובגלל זה יש נתק. הילדים כבר בכלל לא מתייחסים אליהם כדמות שיש בה איזושהי סמכות, אין להם את ההתייחסות, הם מתייחסים אליהם כמו אל אורח, "נחמד שבאת" ורוצים את תשומת ליבו אבל לא מעבר לזה. וילדים זקוקים לקביעות ככל שהם יותר צעירים, זה יותר

אקוטי עבורם. קביעות, דמויות קבועות, אנשים שמגיעים באופן קבוע, בשעות קבועות. הם יודעים, כמה שהם קטנים בכל זאת הם יודעים"

- "כלום זה לא נותן, זה מכניס את הילדים לכאוס, הם הולכים וזה משאיר לנו מהומה אחת גדולה מכל הבחינות. (לעומת זאת) בן או בת שירות לאומי שמחויבים, שמגיעים יום יום, שהם הופכים להיות חלק מהמסגרת. אני תמיד אומרת להם, כשהם אומרים מה התפקיד, אין תפקיד, זה עוד זוג עיניים ועוד זוג ידיים ועוד לב. זה מה שאנחנו צריכים."

5. חוגים בבתי החמים

מהיראיון הקבוצתי עלה כי התנאים, בהקשר זה, שונים בין הבתים. בעוד שיש בתים בהם יש שלושה חוגים בשבוע, יש בתים בהם יש חוג אחד ובתים בהם אין אף חוג השנה. הגננות היו מעוניינות, כמובן, שהתנאים בין הגנים יושוו ושכל אחד מהבתים יזכרה לחוגים להעשרת הילדים.

6. מפגשים קבוצתיים

מהיראיון עלו רצון וצורך ברורים במפגשים קבוצתיים של הגננות מהבתים השונים על מנת שיוכלו לתמוך אחת בשנייה, לשתף ולקבל מידע. ("אני מרגישה בודדה שם") עלו הרעיונות הבאים :

- ימי כיף משותפים לגיבוש הצוותים.
- מפגשים לצורך שיתוף בתחושות ורעיונות (כמו המפגש הנוכחי) בימים שאינם ימי עבודה.
- מפגשי הדרכה עם אנשי מקצוע- על מנת לשתף ולקבל מידע על התכנים שהן מעבירות. הגננות ציינו כי בעבר היו מפגשים כאלו עם דמות מהאגודה שסייעה להן בהכוונה לגבי נושאים שונים.

7. גביית תשלום מהורים

הגננות הן אלו האחראיות על גביית התשלום החודשי מההורים. הן ציינו כי תפקיד זה מביא אותן לידי לחיכוכים עם ההורים והן הצרו על כך. כמו כן, הן ציינו כי הן חשות כי אינן מקבלות גיבוי מהאגודה בנושא. כאשר יש מחלוקת עם הורה בנושא התשלום הן מרגישות שאין להן למי לפנות. מחד האגודה מציינת בפניהן כי זהו מצב נתון וכי למעשה הבתים קיימים עבור הורים שאין ידם משגת לשלם עבור מסגרת לילדיהם ומאידך הן חשות כי יש עליהן לחץ לגבות את התשלום

מההורים. כך נוצר מצב בו הן חשות בודדות אל מול דרישה זו ואל מול אי הנעימות לגבות תשלום ממשפחות קשות יום.

- " הרבה פעמים זה גם הביא לחיכוכים מול ההורים. זאת אומרת, זה קצת לא נעים להתעסק עם הורה שלא שילם ולמה איחרת בתשלום "
- " שבגלל שמתעסקים בעוד דברים חוץ מהחינוך של הילדים וחץ מלדאוג להם כשהם נמצאים אז זה גם . . שאם היה איזשהו חיכוך עם הורה, זה אפילו לא חיכוך, משהו אפילו יותר מזה... אין את הגיבוי של האגודה, זאת אומרת אין למי לפנות ולהגיד לו-תקשיב צריך פה ופה עזרה.."
- " יש גם דואליות כזאת, מצד אחד דורשים מאתנו לעבוד וכיוון שתמיד אומרים לי, לא יודעת אם אומרים לכן, אבל לי אומרים ששלנו המצב הכי חמור מבחינה כלכלית והגבייה אצלי היא הכי גרועה, כל הזמן אומרים לי את זה , באופן קבוע. כשאני נתקלת במצבים מאוד מאוד קשים, ויש כאלה, או כאלה שמעמידים פנים יש גם כאלה שהם לא זה, מתחילים עם הסחבת אז אני אומרת שחייבים לשלם ואז הם מתקשרים לאגודה והאגודה אומרת-לא, בשביל זה אנחנו קיימים אם הוא לא יכול. יש מין דואליות כזאת. אני עומדת פתאום באמצע ואני כבר לא יודעת מה לעשות. מצד אחד, אני אמורה לגבות ומצד שני כשפונים אל האגודה אז האגודה.. זה קצת בעייתי כל העסק הזה. ואני לא מבינה למה לא נעשה הקטע הזה כמו במועדוניות של העירייה שהם דרך הבנק או משהו כזה , למה זה נופל עלינו?"

8. גננות מחליפות בעת מחלה

הגננות ציינו כי כאשר הן חולות עליהן לדאוג למחליפה עבורן. מכיוון שלא עומד לרשותן מאגר של גננות מחליפות ומכיוון שאין זה מקצועי להביא במקומן מישהי שאינה גננת, הן מוצאות עצמן מגיעות לעבודה גם כשהן חולות.

- "אסור להיות חולה גם אם אתה משתעל, תבוא חולה..."
- "אמרו תיקחי כדור ותבואי לא משנה מה היה באותו זמן "
- "מבחינתי זה לא מקצועי, אני לא אביא סתם מישהי שאני לא סומכת, זה הילדים שאני עובדת איתם".

סיכום הריאיון הקבוצתי

בראיון הקבוצתי השתתפו שמונה גננות העובדות בבתי החמים ברחבי הארץ. הגננות תופסות את תפקידן בעיקר במתן מענה רגשי לילדים, אך גם במתן מענה קוגניטיבי הכולל את הכנת הילדים לכיתה א. הגננות העלו שלושה צרכים מרכזיים: הצורך בגיבוי מהאגודה בנושאים שונים, הצורך בתמיכה רגשית והצורך ברכישת ידע נוסף.

גיבוי ותמיכה מהאגודה:

- גישור ו"נתינת גב" בין לבין הרווחה בנוגע לקליטת ילדים מהחינוך המיוחד בבית החם.
- גישור בין לבין ההורים בנוגע לגביית התשלום החודשי.
- גיבוי ומציאת פתרון עבורן לימי מחלה.
- סיוע בתוספת של חוגים לבתים בהם יש חוסר בתחום זה.
- גיוס מתנדבים קבועים בלבד (מבוגרים וחיילות שירות לאומי) במקום מתנדבים צעירים אשר מחויבים פחות לילדים ולהגעה סדירה.

תמיכה רגשית

- דרך עידוד ופיתוח הקשר בין הגננות בבתי החמים השונים (כמו, ימי גיבוש ומפגשים חברתיים המאפשרים מקום לוונטילציה דוגמת המפגש הנוכחי)

תמיכה מקצועית:

- הכנת תכנית שנתית קבועה לפעילות עם הילדים.
- הקמת מאגר ידע של רעיונות לפעילויות עם הילדים.
- מפגשי הדרכה מקצועיים.
- מפגשי שיתוף ידע וכלים בין הגננות לבין עצמן.

ממצאי השאלונים לגננות

חלק זה של פרק הממצאים מתייחס לנתונים שעלו משאלוני הדיווח לגננות. כאמור, כל גננת מילאה שאלון בתחילת השנה ובסופה עבור כל אחד מהילדים בבית החם הנוגעים בהערכתן את התקדמות הילדים במהלך השנה. הממצאים מוצגים על פי היבטים התפתחותיים שונים בכל היבט מתואר תחילה הממוצע הכללי של הבית, תוך השוואתו לשאר הבתים שנבדקו ולאחר מכן יש התייחסות להבדלים בין תחילת השנה לסופה בכל בית בנפרד.

היבטים רגשיים

❖ מצב רוח, קבלת גבולות וביטחון עצמי

מצב הרוח הכללי של הילד ותיאור ההתנהגויות האופייניות שלו נבחן, כאמור, בעזרת 3 גורמים על סולם בן 5 דרגות. הגורם הראשון – מצב הרוח – מאפיין את התדירות בה הילד נמצא במצב רוח חיובי. הגורם השני – גבולות – מאפיין את התדירות בה הילד מגיב לסיטואציות בהן הוא נדרש לעמידה בגבולות. הגורם השלישי – ביטחון עצמי – מאפיין את התדירות בה הילד מתנהג בדרך המעידה על ביטחונו העצמי. לוח 1 מתאר את הממוצעים וסטיות התקן של שלושת הגורמים האלה בשלושת הבתים החמים ואת ההבדלים בכל בית בנפרד בתחילת השנה ובסיומה.

לוח 1: ממוצעים, סטיות תקן וערכי T של מצב הרוח הכללי של הילד ותיאור התנהגויות אופייניות

T-test			ממוצע (ס"ת) אחרי			ממוצע (ס"ת) לפני			
יפו	הוד השרון	פלורנטין	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטין (N=24)	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטין (N=24)	
2.64*	2.75*	.35	4.25 (.43)	3.4 (.79)	4.03 (.33)	4.02 (.36)	4.31 (.80)	4.06 (.37)	מצב רוח
1.36	3.04**	.44	4.14 (.59)	3.28 (1.0)	3.93 (.52)	3.99 (.59)	3.99 (.89)	3.90 (.52)	גבולות
1.06	2.02	1.03	3.48 (.98)	3.60 (.74)	3.62 (.50)	3.60 (.92)	4.12 (.84)	3.51 (.57)	ביטחון עצמי

p<.01 ** P<.05*

ניתן לראות כי באופן כללי הן בתחילת השנה והן בסופה הגננות תיארו כי הילדים לעיתים קרובות נמצאים במצב רוח חיובי, נוטים לקבל גבולות ומתנהגים באופן המעיד על בטחון עצמי גבוה.

לצד זאת, כפי שניתן לראות מהלוח נמצאו הבדלים מובהקים בין מצב הילדים בתחילת השנה לסוף השנה בבתיים ובהיבטים השונים :

1. הבית החם בהוד השרון-

1.1 מצב הרוח- הגננת דיווחה על מצב רוח נמוך יותר של הילדים בסוף השנה (ממוצע 3.4) בהשוואה למצב הרוח בתחילת השנה (ממוצע 4.31). כלומר, בעוד שמצב הרוח של הילדים המדווח ע"י הגננת בתחילת השנה היה לעיתים קרובות חיובי, בסוף השנה היא דיווחה על מצב רוח חיובי בתדירות נמוכה יותר.

1.2 גבולות- הגננת דיווח על יכולת נמוכה יותר של הילדים לקבל גבולות בסוף השנה (ממוצע 3.28) לעומת תחילת השנה (3.99).

2. הבית החם ביפו-

2.1 מצב הרוח- הגננת דיווחה על מצב רוח גבוה יותר של הילדים בסוף השנה (ממוצע 4.25) בהשוואה למצב הרוח בתחילת השנה (ממוצע 4.02).

שאר ההבדלים בממוצעי ההיבטים השונים אינם מובהקים ($p > .05$). כלומר, בשאר ההיבטים לא נמצאו הבדלים אצל הילדים בין תחילת השנה לסופה.

❖ מידת העצמאות והתלות

לוח מס' 2 בוחן את מידת העצמאות של הילד על סולם בן 3 דרגות, אשר מבקש מהגננת לדרג האם הילד תלוי במבוגר, לפעמים תלוי ולפעמים עצמאי או עצמאי. הלוח מציג ממוצעים וסטיות תקן של היבט זה בשלושת הבתים החמים ואת ההבדלים בכל בית בנפרד בתחילת השנה ובסיומה.

לוח 2: ממוצעים, סטיות תקן וערכי T של עצמאות/תלות הילד

T-test			ממוצע (ס"ת) אחרי			ממוצע (ס"ת) לפני			
יפו	הוד השרון	פלורנטיין	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	
.10	.10	.27	2.97 (.10)	2.92 (.18)	2.96 (.20)	2.98 (.07)	2.82 (.31)	2.94 (.13)	עצמאות

כפי שניתן לראות מהלוח, בכל שלושת הבתים, הגננות מדווחות כבר בתחילת השנה כי הילדים עצמאים בביצוע פעילויות שונות (כמו, אכילה ושמירה על ניקיון). לא נמצאו הבדלים מובהקים ($p > .05$) בין תחילת השנה לסופה באף אחד מן הבתים בהיבט זה.

מוטוריקה

❖ פעילות בחצר ותנועה

לוח מס' 3 בוחן את אופן ההשתתפות של הילד בפעילויות שונות בחצר ובתנועה המערבות בעיקר מוטוריקה גסה (כמו הליכה וריצה, קפיצה, משחק בכדור ושימוש במתקני החצר) על סולם בן 4 דרגות, אשר מבקש מהגננת לדרג את הילד בהשוואה לבני גילו (מתחת למצופה מהגיל, בהתאם לגיל, מעל המצופה לגיל)². הלוח מציג ממוצעים וסטיות תקן של היבט זה בשלושת הבתים החמים ואת ההבדלים בכל בית בנפרד בתחילת השנה ובסיומה.

לוח 3: ממוצעים, סטיות תקן וערכי T של פעילות בחצר ותנועה

T-test			ממוצע (ס"ת) אחרי			ממוצע (ס"ת) לפני			
יפו	הוד השרון	פלורנטין	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטין (N=24)	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטין (N=24)	
1.45	1.90	1.33	3.98 (.07)	3.93 (.17)	3.97 (.14)	3.95 (.12)	3.97 (.10)	3.95 (.20)	פעילות בחצר

כפי שניתן לראות מהלוח לא נמצאו הבדלים מובהקים ($p > .05$) באופני ההשתתפות של הילדים בפעילויות השונות בחצר בתחילת השנה ובסופה. אפשר לראות כי בשלושת הבתים הגננות מדווחות כי הילדים משתתפים בפעילויות בחצר ברמה שעולה על המצופה מגילם (ממוצעים מעל 3.5).

❖ מוטוריקה עדינה

לוח מס' 4 בוחן את אופן ההשתתפות של הילד בפעילויות שונות של מוטוריקה עדינה על סולם בן 4 דרגות, אשר מבקש מהגננת לדרג את הילד בהשוואה לבני גילו (מתחת למצופה מהגיל, בהתאם

² על אף שבשאלון ניתן היה לבחור באופציית תשובה "נמנע", אף גננת לא בחרה בכך עבור אף אחד מהילדים.

לגיל, מעל המצופה לגיל)³. הלוח מציג ממוצעים וסטיות תקן של היבט זה בשלושת הבתים החמים ואת ההבדלים בכל בית בנפרד בתחילת השנה ובסיומה.

לוח 4: ממוצעים, סטיות תקן וערכי T של מוטוריקה עדינה

T-test			ממוצע (ס"ת) אחרי			ממוצע (ס"ת) לפני			
יפו	הוד השרון	פלורנטיין	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=23)	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=23)	
.34	1.57	1.64	2.81 (.29)	3.23 (.43)	2.98 (.06)	2.83 (.29)	3.07 (.25)	2.87 (.30)	מוטוריקה עדינה

כפי שניתן לראות מהלוח לא נמצאו הבדלים מובהקים ($p > .05$) ביכולות המוטוריקה העדינה של הילדים בתחילת השנה ובסופה. אפשר לראות כי בשלושת הבתים הגננות מדווחות כי הילדים הנם בעלי יכולות מצופות לגיל בתחום המוטוריקה העדינה (2.81-3.23 על סולם בן 4 דרגות).

רגישות תחושתית

לוח מס' 5 בוחן את מידת ההשתתפות של הילד בהיבט התחושתית על סולם בן 4 דרגות, אשר נע בין 1 – רתיעה לבין 4 – השתתפות פעילה. היבט זה מאפיין את מידת ההשתתפות של הילד בסיטואציות המערבות מגע עם חומרים שונים. הלוח מציג ממוצעים וסטיות תקן בשלושת הבתים החמים ואת ההבדלים בכל בית בנפרד בתחילת השנה ובסיומה.

לוח 5: ממוצעים, סטיות תקן וערכי T של רגישות תחושתית

T-test			ממוצע (ס"ת) אחרי			ממוצע (ס"ת) לפני			
יפו	הוד השרון	פלורנטיין	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	
7.72**	1.28	.74	3.81 (.39)	3.47 (.53)	3.21 (.35)	3.06 (.24)	3.25 (.44)	3.15 (.36)	רגישות תחושתית

$p < .01$ ** $P < .05$ *

³ על אף שבשאלון ניתן היה לבחור באופצית תשובה "נמנע", אף גננת לא בחרה בכך עבור אף אחד מהילדים.

ניתן לראות כי באופן כללי הן בתחילת השנה והן בסופה הגננות תיארו כי הילדים, באופן ממוצע, משתתפים עד מחפשים באופן יזום להשתתף בפעילויות המערבות מגע תחושתית.

לצד זאת, כפי שניתן לראות מהלוח נמצאו הבדלים מובהקים בין מצב הילדים בתחילת השנה לסוף השנה בבית ביפו - עפ"י דיווח הגננת בסוף השנה הילדים השתתפו באופן יותר פעיל בפעילויות המערבות מגע תחושתית (ממוצע 3.81) בהשוואה לתחילת השנה (ממוצע 3.06).

הרגלי משחק – משחקי חשיבה ודמיון

לוח מס' 6 בוחן את אופן השתתפות הילד במגוון סוגי משחק המערבים מחשבה והרכבה – משחקי בנייה והרכבה, משחקי קופסה, פאזלים ומשחקי דמיון - על סולם בן 4 דרגות, אשר מבקש מהגננת לדרג את הילד בהשוואה לבני גילו (מתחת למצופה מהגיל, בהתאם לגיל, מעל המצופה לגיל)⁴. הלוח מציג ממוצעים וסטיות תקן של היבט זה בשלושת הבתים החמים ואת ההבדלים בכל בית בנפרד בתחילת השנה ובסיומה.

לוח 6: ממוצעים, סטיות תקן וערכי T של הרגלי משחק של הילד

T-test			ממוצע (ס"ת) אחרי			ממוצע (ס"ת) לפני			
יפו	הוד השרון	פלורנטין	יפו (N=20)	הוד השרון (N=15)	פלורנטין (N=24)	יפו (N=20)	הוד השרון (N=15)	פלורנטין (N=24)	
.69	2.25*	1.19	2.60 (.38)	3.06 (.45)	2.73 (.30)	2.55 (.36)	3.26 (.39)	2.83 (.38)	הרגלי משחק

p<.01 ** P<.05*

באופן כללי ניתן לראות כי קיימים מעט הבדלים בין הבתים השונים בהשתתפות במגוון סוגי משחק. בעוד שהגננת בהוד השרון מדווחת כי השתתפות הילדים במשחק הנה בהתאם לגיל, הגננות ביפו ובפלורנטין מערכות כי השתתפות הילדים בבתיים שבאחריותן הנה מעט מתחת למצופה לגילם.

כפי שניתן לראות מהלוח נמצאו הבדלים מובהקים בין מצב הילדים בתחילת השנה לסוף השנה בבית החם בהוד השרון. הרגלי המשחק עליהם מדווחת הגננת בסוף השנה נמוכים יותר (3.06)

⁴ על אף שבשאלון ניתן היה לבחור באופצית תשובה "נמנע", אף גננת לא בחרה בכך עבור אף אחד מהילדים.

בהשוואה לתחילת השנה (3.26). אולם בכל מקרה הנם בהתאם לגיל על פי דיווחה (ממוצע של כ 3.00).

תפקודי קשב

לוח מס' 7 בוחן את התדירות של התנהגויות הילד המעידות על מידת הקשב שלו על סולם בן 3 דרגות, 1- לעתים רחוקות ו-3 בדרך כלל. הלוח מציג ממוצעים וסטיות תקן של היבט זה בשלושת הבתים החמים ואת ההבדלים בכל בית בנפרד בתחילת השנה ובסיומה.

לוח 7: ממוצעים, סטיות תקן וערכי T של תפקודי קשב

T-test			ממוצע (ס"ת) אחרי			ממוצע (ס"ת) לפני			
יפו	הוד השרון	פלורנטיין	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	
1.05	3.06**	2.12*	2.39 (.42)	2.07 (.55)	2.62 (.45)	2.31 (.44)	2.38 (.33)	2.45 (.47)	תפקודי קשב

$p < .01$ ** $P < .05$ *

ניתן לראות כי באופן כללי הן בתחילת השנה והן בסופה הגנות תיארו כי הילדים מתנהגים לפעמים עד בדרך כלל באופן המעיד על קשב (לדוג', מרוכזים, מתמידים במשימות וקשובים להוראות).

לצד זאת, כפי שניתן לראות מהלוח נמצאו הבדלים מובהקים בין מצב הילדים בתחילת השנה לסוף השנה בבתי החם הבאים :

1. בבית החם בפלורנטיין- תפקודי הקשב של הילדים, עליהם מדווחת הגנת, היו גבוהים יותר בסוף השנה (2.62 על סולם בן 3 דרגות) בהשוואה לתחילת השנה (2.45).

2. בבית החם בהוד השרון- תפקודי הקשב של הילדים, עליהם מדווחת הגנת, היו נמוכים יותר בסוף השנה (2.07 על סולם בן 3 דרגות) בהשוואה לתחילת השנה (2.38).

בבית החם ביפו אין הבדלים מובהקים בדיווח הגנת על תפקודי הקשב של השנה בתחילת השנה ובסופה ($p > .05$).

שפה (הבנה והבעה)

היכולות השפתיות של הילד נבחנו, כאמור, בעזרת 3 גורמים על סולם בן 3 דרגות, 1 – לעתים רחוקות, 3 – בדרך כלל. הגורם הראשון – הבנת השפה – מאפיין את התדירות בה הילד מבין היבטים שונים של השפה. הגורם השני – שימוש תקין בשפה וכלליה – מאפיין את התדירות בה הילד מביע את עצמו באופן רחב ותקין. הגורם השלישי – יכולת תיאור מילולית – מאפיין את התדירות בה הילד מסוגל לתאר סיטואציות וחוויות שונות באופן מילולי. לוח מס' 8 מתאר ממוצעים וסטיות תקן של שלושת הגורמים הללו בשלושת הבתים החמים ואת ההבדלים בכל בית בנפרד בתחילת השנה ובסיומה.

לוח 8: ממוצעים, סטיות תקן וערכי T של היבטי שפה

T-test			ממוצע (ס"ת) אחרי			ממוצע (ס"ת) לפני			
יפו	הוד השרון	פלורנטיין	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	
.58	.35	.74	2.33 (.59)	2.48 (.62)	2.35 (.49)	2.38 (.42)	2.54 (.493)	2.31 (.45)	הבנת השפה
3.56*	.46	1.62	2.21 (.44)	2.65 (.47)	2.08 (.51)	1.89 (.53)	2.58 (.45)	1.90 (.48)	שימוש תקין בשפה וכלליה
1.68	.86	1.68	2.00 (.72)	2.72 (.43)	1.74 (.80)	1.79 (.62)	2.63 (.48)	1.41 (.54)	יכולת תיאור מילולית

$p < .01$ ** $P < .05$ *

כפי שניתן לראות מהלוח, הבנת השפה של הילדים, עפ"י דיווחי הגננות, הנה בינונית. כמו כן, בבתי החמים ביפו ופלורנטיין הגננות מדווחות על יכולות נמוכות של שימוש תקין בשפה וכלליה ויכולת תיאור מילולית.

נמצאו הבדלים מובהקים בין מצב הילדים בתחילת השנה לסוף השנה בבית החם ביפו בשימוש תקין בשפה וכלליה, כך שהגננת מדווחת כי הילדים עשו שימוש תקין בשפה לעיתים קרובות יותר (ממוצע 2.12) בסוף השנה יחסית לתחילתה (ממוצע 1.89).

היבט חברתי

❖ אינטראקציות חברתיות

לוח מס' 9 בוחן את מידת ההשתתפות של הילד בהיבט זה על סולם בן 4 דרגות, אשר נע בין 1 – רתיעה לבין 4 – השתתפות פעילה. ההיבט מאפיין את הסיטואציות המערבות קשר של הילד עם אנשים שונים (ילדים, מבוגרים, צוות). הלוח מציג ממוצעים וסטיות תקן בשלושת הבתים החמים ואת ההבדלים בכל בית בנפרד בתחילת השנה ובסיומה.

לוח 9: ממוצעים, סטיות תקן וערכי T של אינטראקציות חברתיות

T-test			ממוצע (ס"ת) אחרי			ממוצע (ס"ת) לפני			
יפו	הוד השרון	פלורנטיין	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	
4.42**	.57	.58	3.45 (.56)	3.42 (.54)	3.18 (.43)	2.97 (.55)	3.55 (.50)	3.12 (.44)	אינטראקציה עם האחר

$p < .01$ ** $P < .05$ *

ניתן לראות כי באופן כללי הן בתחילת השנה והן בסופה הגננות תיארו כי הילדים, באופן ממוצע, משתתפים עד מחפשים באופן יזום להשתתף בפעילויות המערבות אינטראקציה עם האחר.

לצד זאת, כפי שניתן לראות מהלוח נמצאו הבדלים מובהקים בין מצב הילדים בתחילת השנה לסוף השנה בבית ביפו- עפ"י דיווח הגננת, בסוף השנה הילדים יצרו יותר אינטראקציות עם האחר (ממוצע 3.45) בהשוואה לתחילת השנה (ממוצע 2.97).

❖ תפקוד חברתי ותקשורתי

תפקודו החברתי והתקשורתי של הילד נבחן בעזרת 9 היגדים על סולם בן 3 דרגות, המתאר את תדירות ההתנהגות הנ"ל. הסולם נע בין 1 – לעתים רחוקות, עד 3 – בדרך כלל. כאמור, ההיגדים מתייחסים להיבטים שונים ונפרדים של תפקוד חברתי ותקשורתי. על כן כל אחד מהם עומד בפני עצמו. לוח מס' 10 מתאר את הממוצעים וסטיות התקן של תשעת ההיגדים האלו בשלושת הבתים החמים ואת ההבדלים בכל בית בנפרד בתחילת השנה ובסיומה.

לוח 10: ממוצעים, סטיות תקן וערכי T של תפקוד חברתי ותקשורתי

T-test			ממוצע (ס"ת) אחרי			ממוצע (ס"ת) לפני			
יפו	הוד השרון	פלורנטיין	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	יפו (N=20)	הוד השרון (N=17)	פלורנטיין (N=24)	
.00	.27	.29	2.45 (.68)	2.29 (.77)	2.54 (.66)	2.45 (.68)	2.35 (.60)	2.50 (.59)	יזום/משחק עם ילדים/אחרים/אחרים/אחרים
.37	.36	.81	2.80 (.52)	2.47 (.51)	2.88 (0.33)	2.75 (.63)	2.53 (.51)	2.79 (.41)	משתתף/ת במשחק כשמוזמנים אותה
.00	1.85	.29	2.80 (.52)	2.29 (.58)	2.75 (.44)	2.80 (.52)	2.65 (.49)	2.71 (.55)	משתתף/ת בפעילות חברתית (מפגשים, מסיבות)
.37	1.85	.00	2.65 (.48)	2.12 (.69)	2.83 (.38)	2.60 (.59)	2.47 (.62)	2.83 (.38)	בעת תחרות מקבלת/ת הן הצלחה והן כישלון
1.00	1.54	.56	1.60 (.69)	1.86 (.69)	1.04 (.20)	1.50 (.70)	1.29 (.75)	1.09 (.28)	מגיבה/ת באלימות פיזית
1.00	.55	.56	1.56 (.52)	1.63 (.74)	1.04 (.20)	1.44 (.52)	1.38 (.74)	1.09 (.28)	מגיבה/ת באלימות מילולית
1.00	.80	.27	2.45 (.51)	2.00 (.70)	2.52 (.73)	2.35 (.58)	2.12 (.60)	2.57 (.50)	מוותר/ת ומתפשר/ת
3.94**	.62	.74	2.75 (.55)	2.59 (.50)	2.13 (.81)	2.30 (.65)	2.47 (.51)	2.30 (.70)	מבקשת/ת עזרה כשזקוק לה
1.15	2.09*	.27	1.50 (.67)	1.87 (.35)	2.04 (.70)	1.25 (.45)	1.53 (.51)	2.00 (.67)	מתקשה בפירוש רמזים וסיטואציות חברתיות

כפי שניתן לראות מהלוח הגננות מדווחות על תפקוד חברתי ותקשורתי גבוה יחסית בקרב הילדים. באופן מפורט יותר, הן מציינות כי הילדים משתתפים בפעילויות חברתיות ובמשחק לעיתים יותר קרובות מאשר יוזמים את המשחקים בעצמם; כי הילדים לפעמים עד בדרך כלל מקבלים הצלחה וכישלון בעת תחרות ומבקשים עזרה בעת הצורך; אולם, מוותרים ומתפשרים רק לפעמים. כמו כן, הילדים מתקשים רק לעיתים רחוקות בפירוש של רמזים וסיטואציות חברתיות וממעטים להגיב באלימות פיזית ומילולית.

כפי שניתן לראות מהלוח נמצאו הבדלים מובהקים בין מצב הילדים בתחילת השנה לסוף השנה בבתי הספר הבאים בתחומים הבאים:

1. בבית הספר ביפו הגננת מדווחת כי בסוף השנה תדירות בקשת העזרה של הילדים בעת הצורך הייתה גבוהה יותר (2.75) בהשוואה לתחילת השנה (2.30).

2. בבית החם בהוד השרון הגנת מדווחת על מגמה הפוכה בנוגע לפירוש רמזים וסיטואציות חברתיות: לפי דיווחה הילדים התקשו במשימות אלו יותר בסוף השנה (1.87) בהשוואה לתחילת השנה (1.53).

ממצאי התשובות הפתוחות

קשיי הילדים והתקדמותם לאורך השנה

הגנות התבקשו לתאר, בסוף השנה, באופן פתוח מהם התחומים המרכזיים בהם מתקשים הילדים ובאילו תחומים הראו התקדמות. מעט גנות השיבו לשאלות אלו (בסך הכל, מתוך שלושת הגנים, השיבו על השאלה הראשונה רק עבור 28 ילדים ועל השאלה השנייה רק עבור 30 ילדים)

קשיים- הגנות תיארו שלושה תחומי קושי מרכזיים:

❖ קושי בקשה וריכוז (12 ילדים):

בעיות קשב וריכוז כל הזמן בתנועה מתמדת אי שקט

לעיתים דעתו מוסחת ואו מתנתק

היפראקטיבי ... קשה לו לדחות סיפוקים, חסר סבלנות

❖ קשיי שפה (6 ילדים):

כושר התבטאות בשפה

שפה דלה

אוצר המילים דל

❖ קשיים רגשיים, בעיקר של מופנמות, המביאים לקשיים חברתיים (6 ילדים):

ביישן גם מאוד נסגר לפעמים

מאוד מופנם

לילד בעיות רגשיות קשות, מסרב לדבר עם הצוות ועם ילדי המועדונית

התקדמות- הגנות ציינו את התקדמות הילדים בעיקר בשני התחומים לעיל (שפה ורגשי חברתי) ובתחום הקוגניטיבי:

❖ התקדמות שפתית (8 ילדים):

העשירה את שפתה

מתבטאת בשפה עשירה יותר

שיפר במידת מה את אוצר המילים

❖ התקדמות רגשית חברתית (8 ילדים):

במשך השנה חל שינוי עצום יותר פתוח פחות חושש לבקש דברים ונפתח חברתית

נפתחה, משתתפת במשחקי הילדים

הילד נפתח, משתתף ואפילו אוכל יותר. פיתח מערכות יחסים עם ילדים אחרים בגן

❖ התקדמות קוגניטיבית (8 ילדים):

היה לה קושי רב בלימודים חל שיפור

הרחיב את ידע העולם שלו. הילד מוכן מכל הבחינות לכיתה א'

מזהה אותיות ומספרים

התקדמות הילדים במהלך השנה - סיכום ממצאים

ממצאי השאלונים מעידים כי באופן כללי הגננות תופסות את הילדים כמתפקדים באופן תקין במהלך כל השנה. באופן מפורט יותר הגננות מתארות את הילדים כמאופיינים במצב רוח חיובי ובאופן המעיד על בטחון עצמי גבוה. בכל שלושת הבתים נראה כי הילדים עצמאים בביצוע פעילויות שונות (כמו, אכילה ושמירה על ניקיון) ונוטים לקבל גבולות. כמו כן, הגננות מדווחות על תפקודים מוטוריים תקינים הבאים לידי ביטוי הן במוטוריקה עדינה, הן בפעילויות חצר והן בחיפוש יזום של פעילויות המערבות מגע תחושתני.

לעומת זאת, הגננות אמנם מעריכות כי הילדים מתנהגים לפעמים עד בדרך כלל באופן המעיד על קשב (לדוג' מרוכזים, מתמידים במשימות וקשובים להוראות), אולם מציינות באופן פתוח כי אחד הקשיים המרכזיים של הילדים הנו קושי בתחום זה. יש לזכור כי בתשובות הפתוחות ציינו הגננות קושי זה רק בנוגע לשנים עשר ילדים (מתוך שלושת הבתים). כלומר, נראה כי זהו קושי בולט המפריע להן, אולם אינו מאפיין את מרבית הילדים.

כאשר הגננות בוחנות את הרגלי המשחק של הילדים, הקשורים לכישורים קוגניטיביים (דוגמת משחקי קופסא ופאזלים), בעוד שהגננת בהוד השרון מדווחת כי השתתפות הילדים במשחק הנה בהתאם לגיל, הגננות ביפו ובפלורנטין מעריכות כי השתתפות הילדים בבתיים שבאחריותן הנה מעט מתחת למצופה לגילם.

באשר ליכולות השפתיות של הילדים, קיים פער בין הבתים. בעוד שהגננת בבית החם בהוד השרון מדווחת על יכולות שפתיות בינוניות, הגננות ביפו ובפלורנטין מדווחות על יכולות נמוכות ובמיוחד בשימוש תקין בשפה וכלליה וביכולת התיאור המילולית. סביר להניח כי פער זה נובע מאוכלוסיית הילדים השונה. בעוד שבבית החם בהוד השרון הילדים הנם דוברי עברית כשפת אם ובבתיים מדברים בשפה זו, הילדים בשני הבתים החמים האחרים הנם ברובם ילדי עולים או ילדי עובדים זרים.

שלושת הגננות מדווחות על תפקוד חברתי ותקשורתי גבוה יחסית בקרב הילדים. הן מציינות כי הילדים משתתפים בפעילויות חברתיות ובמשחק (אולם מעט פחות יוזמים את המשחק בעצמם), נוטים לקבל הצלחה וכישלון בעת תחרות וממעיטים באלימות פיזית ומילולית. כמו גם, משתתפים עד מחפשים באופן יזום להשתתף בפעילויות המערבות אינטראקציה עם האחר. באופן פתוח עלה כי ההיבט החברתי הנו אחד הקשיים העיקריים שהעלו הגננות. אולם זהו גם אחד ההיבטים בהם

הן מציינות שיפור יחסי במהלך השנה ומדווחות על מופנמות פחותה ובעקבותיה השתתפות רבה יותר במשחק עם ילדים אחרים ופיתוח מערכות יחסים חברתיות.

לבסוף, בהתבוננות על כל בית בנפרד⁵ ניתן לראות כי בבית החם בהוד השרון הגנת מציינת כי היו מספר היבטים בהם חלה ירידה מתחילת השנה לסופה וביניהם מצב הרוח של הילדים, יכולת לקבל גבולות, תפקודי קשב והרגלי משחק. אם כי יש לציין שעדיין מדדים אלו לא דווחו כנמוכים. בבית החם ביפו הגנת מציינת כי היו מספר היבטים בהם חלה עליה מתחילת השנה לסופה וביניהם מצב הרוח של ילדים, השתתפות בפעילויות המעורבות מגע תחושתני, יצירת אינטראקציות עם האחר ושימוש תקין בשפה. לבסוף, בבית החם בפלורנטין הגנת מציינת כי חלה עליה מתחילת השנה לסופה בתפקודי הקשב של הילדים.

⁵ יש לציין, כי באשר לממצאים הנוגעים לשינוי בתפקוד הילדים בין תחילת השנה לסופה יש להיזהר בפרשנות ובייחוס הממצאים לבית החם בלבד וזאת מכיוון שממערך המחקר הנוכחי לא ניתן להסיק מסקנות על השפעת הבית החם באופן מבודד משאר המסגרות בהן שוהה הילד.

סיכום ודיון

"הבית החם" של אגודת יד ביד הנו בית בו קולטים ילדים בסיכון בגילאי 3 וחצי ועד 7, לאחר שעות הפעילות בגני הילדים ו/או בכיתה א'. בית זה מהווה מסגרת המשך למסגרות החינוך הפורמאליות של שעות הבוקר ומספק לילדים, ממשפחות רווחה ומצוקה מסוגים שונים, מענה בתחום החינוכי, התזונתי והרגשי. כיום פועלים ברחבי הארץ כעשרה בתים חמים מיבנה ועד נתניה. הבתים מכילים בין 18 ל 30 ילדים, בגילאי 4-7 ומופעלים ע"י שתי נשות צוות: גננת וסייעת.

במהלך שנה"ל תשע"ו עלה צורך באגודת "יד ביד" לקבל תמונת מצב כוללת של הבתים על מנת להתוודע טוב יותר לתפקוד הצוותים ולשפר את פעילותם לצורך קדמה ושינוי. לבקשת האגודה ובמימונה, נערך מחקר הערכה, על ידי צוות מהרשות למחקר והערכה של מכללת סמינר הקיבוצים, אשר התמקד בשלושה בתים חמים במרכז הארץ: ביפו, בפלורנטין ובהוד השרון, בתים, אשר על פי האגודה, מייצגים אוכלוסיות שונות של ילדים. מטרתו של מחקר זה הייתה לבחון את ייחודם של הבתים החמים תוך הסתכלותהן על היבטים ייחודיים לכל אחד מהבתים והן על היבטים המשותפים לכולם תוך כדי התייחסות לאוכלוסיית הבית, לתפיסות העולם של סגל הבית, לשיתוף הפעולה של הבית עם גורמים שונים ולתפיסת ההתקדמות של הילדים במהלך השנה תוך התייחסות למגוון היבטים התפתחותיים.

המחקר כלל ראיונות עומק, תצפיות ושאלונים על כל ילד וילד, בתחילת השנה ובסופה. בעוד שהראיונות התמקדו הן בתפיסות הצוות לגבי מגוון של תחומים הקשורים להתנהלותן ועבודתן והן בתפיסותיהן לגבי הילדים עצמם, השאלונים התמקדו בתפיסותיהן לגבי הילדים בלבד. כמו כן, לקראת סוף השנה התקיים ראיון קבוצתי, עם כל גננות הבתים החמים (כולל שלושת הגננות בביתם אשר בהם התמקד המחקר), אשר היווה נדבך אינפורמציה נוסף ורחב באשר להיבטים השונים שעלו בראיונות. להלן יסוכמו הממצאים המרכזיים של המחקר:

הגננות והסייעות שרואיינו, הן בראיונות העומק והן בראיון הקבוצתי, ביטאו את שאיפתן לייצר במסגרת הבית החם, אווירה של 'בית חם', הלכה למעשה. הביתיות והחום של מסגרת זו, באים לידי ביטוי הן באוכל החם והמבושל שהן מגישות לילדים; הן בחיבוק ובהתעניינות בילדים ובחוויותיהם במסגרת המפגש הקבוצתי ובאינטראקציות בין-אישיות; והן בתשומת לב חינוכית מסוגים שונים. הגננות והסייעות מדגישות כי הבית החם מהווה עבור הילדים מסגרת תומכת, יציבה וקבועה המבקשת לתת מענה לצרכים הרגשיים, לצרכים הקוגניטיביים ולצרכים החברתיים של הילדים, המגיעים ממשפחות קשות יום, שלא אחת, אין בידן לענות על צרכים אלו.

אוכלוסיית הבית החם- הילדים וההורים

אוכלוסיית הילדים : כל הבתים החמים מאכלסים ילדי רווחה. אולם, נראה כי בחלק מן הבתים הרווחה משלבת ילדים בעלי צרכים מיוחדים (רגשיים והתנהגותיים) אשר מקשים על עבודת הגננות. ללא סיוע נוסף, ובהינתן שתי נשות צוות בלבד בכל בית, אשר לא עברו הכשרה בחינוך המיוחד, העבודה עם ילדים אלו, גוזלת מתשומת הלב הניתנת לשאר ילדי הבית. כך נוצר מצב, בו הגננות, בחלק מן הבתים, מתקשות במתן מענה רגשי מלא לכלל הילדים עקב עיסוק תכוף בבעיות התנהגות ומשמעת. הגננות מביעות תסכול כי אינן שותפות לבחירת ילדים אלו לבית החם. בנוסף, בראיונות העומק, הגננות התייחסו למספר הרב של הילדים בקבוצה (שהשנה אף גבוה מהשנים הקודמות), חלקן התייחסו לגילאים הצעירים של הילדים וכולן התייחסו לקושי בעבודה עם ילדים אשר נסיבות חייהם מלוות בקשיים רגשיים משמעותיים.

הקושי הרב אל מול עבודה עם ילדים עם צרכים רגשיים והתנהגותיים מיוחדים והעובדה כי קושי זה גורע מהיכולת לתת תשומת לב לכלל הילדים, בא לידי ביטוי בחוזקה בראיונות העומק עם הגננת מהוד השרון. נראה כי דיווחיה בשאלוני סוף השנה על מצב רוח נמוך יותר של הילדים ויכולת פחותה לקבלת גבולות בהשוואה לתחילת השנה קשור לשנה הקשה שהיא דיווחה שעברה בעקבות התמודדות זו.

לצד כל זאת יש להדגיש כי, ממצאי השאלונים עלה, כי הגננות אינן תופסות את הילדים כקבוצה בעלת קשיים בתחומים כמו קשב, מוטוריקה עדינה וגסה ורגישות תחושתית. לצד זאת הן מציירות כי שניים מתוך שלושת הקשיים המרכזיים בהם הן נתקלות הנם קשיים רגשיים וקשיי קשב וריכוז. דברים אחרונים אלו, מתחברים לממצאים נוספים- נראה כי הגננות לא חוות את ילדי הבית החם כבעלי קשיים כקבוצה, אולם, בעקבות הצורך להתמודד באופן יומיומי עם מספר ילדים קטן, אך דומיננטי, אשר סובל מבעיות רגשיות מהותיות או מבעיות התנהגותיות (הנובעות, כנראה, גם מקשיי קשב) הן חוות קושי משמעותי בעבודתן ובהתנהלותן.

מצאתן הרבה ממצאים בחלק הכמותי שאין להם ביטוי בסיכום – ממליצה להרחיב ולעמת מול ממצאי הראיונות

• **המלצות אוכלוסיית הילדים :**

יב. מינוי איש צוות מטעם אגודת יד ביד אשר יהיה שותף בוועדה לבחירת הילדים לבית

החם, ויהווה גיבוי לצוות הבית וגורם מגשר מול הרווחה בבחירת ילדים מתאימים.

יג. במידה ומתקבלת החלטה לשלב, בכל זאת, בבית, ילד/ה מהחינוך המיוחד, מומלץ

לעשות זאת רק בצירוף של סייעת משלבת.

יד. תגבור כוח האדם בצוות ואם אפשר, מומלץ להיענות לחכמת ניסיון של הגנות בבקשתן לשילובה של בת שרות לאומי במסגרת.

טו. סיוע מקצועי של יועצת חינוכית/ פסיכולוגית - לצורך מתן מענה להתמודדות הצוות עם הקשיים הרגשיים הרבים של הילדים. בהקשר זה נראה כי הגנות זקוקות הן לליווי משמעותי יותר בעבודה עם הילדים עצמם, הן להדרכה והיועצות לצורך התמודדות עם קשיים שונים והן לעצם הידיעה כי יש להן אופן קשבת ואל מי לפנות בעת הצורך.

אוכלוסיית ההורים : הקשר של צוות הבית עם ההורים הנו משמעותי ובעל פוטנציאל חיובי גדול בהעצמת הילדים, חיזוק הביטחון העצמי וביסוס תחושת השייכות של הילדים למסגרת. בראיונות העומק, קשר זה נמצא כשונה מאוד בין הבתים, בהתאם לשוני של האוכלוסייה ולאופן ההתנהלות של הגנות אל מול שונות זו. ככלל, נראה כי הקשר עם ההורים מושפע עמוקות מפערים תרבותיים, קשיי תקשורת/שפה וקשיים סוציו-אקונומיים.

קשיים סוציו אקונומיים- קשיים אלו, באופן טבעי, מקשים על גביית התשלום החודשי (המסובסד והסמלי) מההורים. בראיון הקבוצתי עלה כי הגנות הן אלו האחראיות על גביית תשלום זה. תפקיד זה מביא אותן לידי חיכוכים עם ההורים והן חשות כי אינן מקבלות גיבוי מהאגודה בנושא.

• **המלצה גביית תשלום מההורים :** מומלץ לחשוב על דרכים לסייע לגנות בגביית התשלום מההורים ובגיבוי בעת קשיים בגביה.

פערים תרבותיים וקשיי תקשורת- פער זה בלט במיוחד מדיווחי הגנות בבית החם, בו היה רוב מכריע לעולים יוצאי אתיופיה, אך גם בבית החם המורכב ברובו מילדי מהגרי עבודה זרים. פערים אלו מובילים לביקורתיות ביחס להתנהלות ההורים ומתחים ביחסים עמם, המקשים על החיבור הרציף וההוליסטי בין תחנות חייהם השונות של הילדים. זאת ועוד, מהראיונות עלה כי בבתים ההטרונגיים מבחינה זהותית, ההתייחסות לתרבות המוצא של הילדים היא מינורית יחסית. יש לשער כי, הקניית מרחב ביטוי וערך חיובי לתרבות המוצא של הילדים כמו גם מרחב ביטוי וערך חיובי להוריהם במסגרת הבית החם עשויה להעמיק את הקשר של הילדים אליו ואת הקשר שלו אליהם. לעומת זאת, בבית החם בו האוכלוסייה מורכבת מילדי משפחות מצוקה ללא אפיון אתני/עדתי מובחן, נראה כי קיים קשר רציף וחיובי עם ההורים המתמקד בהעברת מידע שוטף ובמתן חיזוקים על התנהגות הילד. בבית זה, הקושי שחווה הגנות, קשור יותר לצורך בוויסות התקשורת עם ההורים וקביעת גבולות ברורים.

• **המלצות עבודה עם ההורים :**

- א. ליווי והדרכה מותאמת לאוכלוסייה החברתית עמה נפגשות הגננות - למשל, נראה כי הכרות עם תרבות יוצאי אתיופיה, הבנה גבוהה יותר לקשיים ולחשדנות שיש לבני העדה האתיופית כלפי הממסד החינוכי, למשבר הסמכות שעוברים ההורים אל מול ילדיהם בתהליך הקליטה – עשויות לתרום לשיפור התקשורת בין הגננת להורים. זאת ועוד, הכרה בערך החיובי של תרבות המוצא ובערך החיובי של ההורים עשויה לא רק להעצים את ההורים בעיני ילדיהם, אלא גם להעצים את הילדים עצמם, את תחושת השייכות שלהם ואת הערך החיובי שהם מייחסים לעצמם.
- ב. התייחסות מותאמת לתרבות המוצא של הילדים בבית החם - ובכלל זה התייחסות לחגים ייחודיים, למנהגים ולשפה. התייחסות זו עשויה להרחיב ולהעמיק גם היא את אפשרויות החיבור בין הבית החם למשפחת המוצא ולתרבות ממנה מגיעים הילדים ולסייע לקידום תחושת הביטחון העצמי והשייכות של הילדים.
- ג. טיפול הקשר בין הגננות להורים ופיתוח דרכי עבודה עם הורים - כמו שמירה על גבולות עמם ופיתוח דרכי עבודה המקדמת לצד השיתוף, בקשיים ובכישלונות, שיתוף של ההורים בהצלחות- כפי שנעשה באחד מהבתים החמים שרואינו. מומלץ לקיים ליווי והנחייה להדרכת הגננות כיצד לטפח קשר זה בדרכים שונות (כמו, ייזום של מפגשים חווייתיים עם ההורים, התייעצות עם ההורים בנושאים שונים, גיוסם לפעילות קצרה).
- ד. הסתייעות במגשרת - שתוכל להקל על הקשר עם ההורים והילדים גם יחד, בכל הבתים בהם יש אוכלוסייה רבה שדוברת שפה שאינה עברית .

עבודת הצוותים עם גורמים שונים

בכל הבתים קיים שיתוף פעולה מלא, ופורה בין הגננת לסייעת, אשר מושתת על כבוד והערכה הדדיים. מידת שיתוף הפעולה של הגננות עם גורמי סיוע מחוץ לבית החם, נמצאה כשונה מגננת לגננת, בייחוד בכל האמור לגיוסם של תורמים ו/או מתנדבים. ההקשבה לתחושותיהן וניסיון בהיבט זה, חשובה מכיוון שכולן נדרשות במידה זו או אחרת לנהל יחסים של שת"פ אל מול מגוון רחב של גורמים.

מרבית המרואיינות ציינו לטובה את יחסיהן עם הגננות/מחנכות הילדים בשעות הבוקר. מתיאוריהן עולה חשיבותו של קשר זה, לשם מימוש השאיפה לייצר עבור הילדים מסגרת מכילה, העוטפת את הילד ו'רואה' אותו במגוון הקשרי חייו ומעניקה לו ככזאת, תמיכה הוליסטית.

היחסים שמנהלות גננות הבתים עם העובדת הסוציאלית התגלו מן הראיונות כחיוניים. בהעדר תמיכה מקצועית נוספת של פסיכולוגית ו/או יועצת חינוכית, העובדת הסוציאלית מתפקדת לא רק כאשת הקשר עם משרד הרווחה, אלא מהווה גורם מקצועי להתייעצות שעשוי לעזור לגננות במתן פתרונות מעשיים לבעיות ספציפיות בהן הן נתקלות בעבודתן השוטפת.

• **המלצה לעבודה מול העובדת הסוציאלית:**

- א. להעמיק, לטפח ולמסד קשר זה, בדרכים שונות.
 - ב. שיתוף עמיתות - במפגשי הגננות (ראו להלן) מומלץ להקדיש זמן ולחלוק מידע וחוויות בהקשר זה לצורך פיתוח דרכי עבודה ולמידה הדדית.
- בנוסף לגורמים אלו, מקיימות צוותי הבתים השונים ובעיקר הגננות קשר כלשהו עם מערך של מתנדבים ותורמים שמבקשים לסייע להן. נראה כי בחלק מהבתים מתקיים קשר מצוין ואפקטיבי מאוד עם מגוון של ארגוני תרומה ומתנדבים וגיוסם לטובת פעילויות העשרה בבית. יחד עם זאת, יחסן של הגננות אל מערך המתנדבים נמצא כאמביוולנטי. מצד אחד ניתן לראות, את הערך המוסף שבהפעלה מושכלת ונכונה של מערך מתנדבים מגוון ויחסית גדול. מצד שני, הן בראיונות העומק והן בראיון הקבוצתי, הגננות ביטאו הסתייגויות מן הארעיות של המתנדבים, בטענה שהילדים צריכים 'דמויות קבועות'. נראה כי המתנדבים מהווים עבור ילדים אלו, אשר להם צרכים רגשיים וקוגניטיביים ייחודיים, דמויות משמעותיות ומכאן החשיבות הרבה בשגרה קבועה בעבודה מולם. הגננות ביטאו את העדפתן ל-'בת שירות' שהיא כביכול מתנדבת, אבל קבועה.

• **המלצות עבודה עם מתנדבים :**

- א. העדפה להפניה של מתנדבים מבוגרים או חיילות/ים מהשירות הלאומי ולא תלמידי בית ספר או סטודנטים.
- ב. למידה הדדית לגבי התנהלות מערך המתנדבים - לאור השונות בין הגננות באשר לעבודה מול המתנדבים נראה כי הן עשויות ללמוד האחת מן השנייה, כיצד ניתן למנף את פעילות המתנדבים, למסד ולהסדיר אותה.
- ג. עריכת סדנת הכנה ותדריך למתנדבים הקבועים - על מנת שיהיו מודעים לחשיבות המחויבות ולהשלכותיה על הילדים.

בהתייחס לקשריהן עם גננות הבתים החמים האחרים, ציינו הגננות כי אין להן כמעט קשר זה עם זו. בראיונות, ובמיוחד בראיון הקבוצתי, עלה צורך מהותי בקשר זה הן עבור שיתוף ותמיכה רגשית והן עבור העברת מידע מקצועי. למעשה, נראה כי המפגש הקבוצתי, לצורך ראיון, היה משמעותי עבורן הרבה מעבר למחקר עצמו. במפגש זה הן נכחו לדעת כי הן נתקלות בקשיים דומים וכי יש להן יכולת רבה לתרום זו לזו. זאת ועוד, מתוך ראיונות העומק עלה כי הגננות משתמשות בכלים ומיומנויות שונים ומגוונים וכי אין בידן מידע על הנעשה בבתי האחרים. עולה כי שיתוף של תכנים ודרכי עבודה עשוי לייעל את עבודתן ולהרחיב ולהעמיק את מאגר הידע והכלים שברשותן.

• **המלצות לביסוס הקשר בין הגננות בבתי השונים:**

- א. קיום פעילויות צוות והשתלמויות לצורך גיבוש.
- ב. קיום מפגשי שיח תקופתיים לצורך שיתוף בתחושות, מחשבות ורעיונות.
- ג. הקמת מאגר ידע משותף של רעיונות לפעילויות עם הילדים.

לבסוף, נראה כי הגננות נאלצות לתאם בעצמן ולמצוא מחליפה כאשר הן חולות. כלומר עליהן לעבוד מול מאגר גננות מחליפות, אשר הן בונות באופן עצמאי. מכיוון שמדובר במשימה קשה עבורן ומכיוון שאין זה מקצועי להביא במקומן מישהי שאינה גננת, הן מוצאות עצמן מגיעות לעבודה גם כשהן חולות.

- **המלצה גננות מחליפות:** מומלץ לבצע חשיבה לגבי פתרונות מתאימים לימים בהם הגננות חולות ואינן מסוגלות להגיע לבית החם. אחת הדרכים האפשריות הנה יצירת מאגר של גננות מחליפות.

מטרות הצוות, דגשי העבודה והתרומה הנתפסת לילדים

המטרה המרכזית שעלתה הן מראיונות העומק והן מהראיון הקבוצתי הנה **מטרה רגשית** - להעניק לילדים חום ואהבה ולשמש להם כבית, תוך כדי מילוי הצרכים החסרים להם. זאת תוך כדי סיפוקם של צרכים בסיסיים כגון: שובע (הדגשת חשיבות האוכל המבושל והבריא), חיבוק ומתן תשומת לב אישית. נראה כי הבית החם אכן מהווה לילדים מסגרת "כמו בבית" בה הם מרגישים אהובים ומוכלים. הן מהראיונות והן מהתצפיות עלה כי התנהלותן לאורך היום, משקפת מטרה זו. הדגש על חשיבות הכנת הילדים לחיים בכלל ולבית הספר בפרט באמצעות שמירה על סדר, גבולות ונימוסים, קשור קשר הדוק למטרה זו. לנוכח, העובדה שחלק ניכר מהילדים מגיעים מבתי בהם

יש פחות סדר וגבולות ברורים, הגננות רואות את תפקידן כחשוב ומהותי בהיבט זה. כל הגננות שרואיינו עורכות מפגשים קבוצתיים על מנת להעניק לילדים מענה רגשי לצורך לספר ולשתף את חווית יומם. כמו כן, לעיתים במפגשים אלו מתנהל שיח על נושאים רגשיים ספציפיים הקשורים להתמודדות של ילדים. מעבר לכך, נראה כי הגננות מפתחות ו/או נעזרות בכלים ייחודיים על מנת לתת מענה לצרכים הרגשיים של הילדים, דוגמת יומן הקשר האישי שפיתחה אחת הגננות. יתכן וכתוצאה מהדגש שניתן על טיפוח הפן הרגשי, מהשאלונים עלה, כי הן בתחילת השנה והן בסופה הגננות תיארו כי הילדים כנמצאים במצב רוח חיובי, נוטים לקבל גבולות, מתנהלים באופן עצמאי ומתנהגים באופן המעיד על בטחון עצמי גבוה.

- לכן, גם בהקשר זה **ההמלצה** הנה : לעודד ולטפח שיתוף מידע בין הגננות ולמידה הדדית באשר לכלים שונים לפיתוח ההיבט הרגשי.

מעבר למטרה מרכזית זו ציינו נשות הצוותים השונים את תרומות הבית החם לתפיסתן, לחינוך הילדים בשני היבטים נוספים : קוגניטיבי וחברתי.

ההיבט הקוגניטיבי

אופי פיתוח הכישורים הקוגניטיביים בבתיים בא לידי ביטוי בביצוען של שתי פרקטיקות מרכזיות : סיוע בשיעורי בית ו/או בהכנה לכיתות א' והעשרה. הגננות בבתיים החמים מקנות לילדים נושאים שונים כמו חגים, מטבעות לשון, מספרים ואותיות. ההקניה מתרחשת ברובה באמצעות משחקים ושיח קבוצתי יומיומי. ניכר כי מושקע מאמץ רב לסייע לילדים, כחלק מהשגרה, לרכוש ידע ומיומנויות בסיסיים של שפה בדרכי משחק, ובמיוחד בבתיים בהם אוכלוסיית הילדים הנה של ילדים שאינם ילידי הארץ או שבאים מבתיים בהם הוריהם אינם ילידי הארץ ובהם הגננות מעריכות את יכולות הילדים בשימוש תקין בשפה וכלליה ואת יכולת התיאור המילולית שלהם כנמוכות ומציינות כי זהו אחד משלושת הקשיים העיקריים בהם הן נתקלות. הדגש הרב שניתן לכך באחד הבתיים, בו הגננת מקדישה במפגש הקבוצתי בכל יום, זמן להקניה של היבט שפתי אחר, מסביר את הערכתה כי חל שיפור במהלך השנה ביכולות השפה של הילדים. בנוסף, חלק מן הגננות תיארו באופן פתוח את התקדמותם של הילדים במהלך השנה בהיבט זה ובמיוחד בהקשר של הרחבת השפה ואוצר המילים.

זאת ועוד, בבתיים אלו הגננות מעריכות כי השתתפות הילדים במשחקי חשיבה (כמו פאזלים, משחקי קופסה ומשחקי בנייה והרכבה) הנה מעט מתחת למצופה לגילם ולכן, כנראה, שמות דגש על פיתוח מיומנויות אלו גם בדרכים אחרות ומותאמות.

הן בראיונות העומק והן בראיון הקבוצתי הודגש הרצון והצורך להעשרת הילדים בעזרת חוגים. הודגש, כי ילדים אלו, אשר שוהים כל אחה"צ באותו מקום ואשר להוריהם אין את היכולת הכלכלית לרשום אותם לחוג, עשויים להרוויח כפליים מהעשרות מעין אלו הן בהרחבת הידע הכללי ותחומי העניין והן כהכנה לכיתה א'.

- **המלצה לשילובם של חוגי העשרה נוספים לילדים** - ייתכן שניתן לממן את החוגים בהסתייע בתרומות. אולם, עקב עומס התפקידים שיש לגננות במסגרת הבית החם, גם בעניין הקשר עם התורמים, מומלץ לסייע לבתים, בהקשר זה, מטעם האגודה.

ההיבט החברתי

מהראיונות עלה כי מטרת הצוות הנה לקדם את הילדים הן מבחינת גיבוש הקבוצה והן מבחינת הקניית כישורי חברתיים לחיים. הגננות ציינו הן בראיונות והן בשאלונים כי אין אצלן בבתים בעיות של אלימות, שכן הן קוטעות את זה באיבו ולא מאפשרות. כמו כן, כלל הגננות ציינו כיצד הן מטפחות בפועל ערכים של בן אדם לחברו בדרכים שונות. בהקשר זה ראוי לציון, תכנית עיצוב התנהגות בה נעזרת אחת הגננות לצורך פיתוח כישורים חברתיים כמו מניעת אלימות בהסעות ובבית החם, ויתור ופשרה ומשחק חברתי על פי הכללים.

ממצאי השאלונים עלה כי הגננות תופסות את הילדים באופן כללי וכקבוצה חברותיים. הן מדווחות כי הם משתתפים בפעילויות המערבות אינטראקציה עם האחר ומדווחות על תפקוד חברתי ותקשורתי גבוה יחסית.

זאת ועוד, חלק מן הגננות תיארו באופן פתוח את התקדמותם של הילדים במהלך השנה בהיבט זה ובמיוחד בהקשר של פתיחות הילד לסביבה, השתתפות במשחק עם האחר ופיתוח קשרים עם הילדים האחרים.

- **המלצה מטרות:** נראה כי קיים חוסר ההתאמה מסוים בין המטרות שהאגודה מציבה לקידום הילדים (הכנה לכיתה א') לבין המטרות שהגננות מציבות לעצמן מתוך העבודה בשטח (בעיקר מטרות רגשיות), מומלץ, אפוא, לערוך תיאום ציפיות וחשיבה מחודשת במשותף עם צוותי הגנים.

● **המלצות – דרכי עבודה בבית החם :**

א. למידת עמיתות - בידי הגננות קיימים כלים מגוונים לעבודה עם תלמידים בהיבטים השונים (רגשי, קוגניטיבי וחברתי) והן יכולות להפיק למידה רבה זו מזו. לכן

מומלץ, גם כאן, לעודד וליצור חיבורים ביניהן בדרכים שונות לצורך שיתוף בכלים וידע.

ב. יצירת מאגר ידע - עבור הגנות אשר כולל תכנים, רעיונות והצעות לפעילויות מגוונות בבתים החמים.

ג. השתלמויות והדרכה - קיום השתלמויות להכשרה מקצועית של הצוותים בנושאים שונים הקושרים להתפתחותם הרגשית, הקוגניטיבית והחברתית של הילדים.

לסיכום, נראה אם כן, כי אחת ההמלצות החוזרות מדו"ח זה, נוגעת לביסוס של עבודת עמיתות הכוללת שיתוף בידע, בכלים, בניסיון ובתחושות. מהמחקר עולה כי מדובר בצורך של הגנות הנוגע למגוון ההיבטים של עבודתן בבתים החמים. לכן, מומלץ, במקביל לפעולות הכשרה והדרכה שונות, להתייחס אליהן כמשאב ידע חיוני וחשוב.

בהמשך, מומלץ לבצע מחקר הערכה נוסף אשר יתבונן לעומק בבתים חמים נוספים, יעשה שימוש בשאלונים מעט שונים לצורך הערכת התקדמות הילדים (אבחוניים פחות וקצרים יותר), יפנה גם לגנות/ומורות של הילדים לצורך קבלת תמונה רחבה יותר באשר להתקדמותם ויעקוב אחר מימוש ההמלצות לצורך קדמה ושינוי.

נספח מס 1 : שאלון לגננת

שאלון לגננת (לילד בן 3-6)

לכבוד הגננת

כדי לקבל התרשמות מלאה על הילד ולשם קביעת החלטות טיפוליות חשובה לנו מאוד חוות דעתך. אנו מודים לך על מילוי השאלון ומבקשים שבכל סעיף יובא תיאור של תפקוד הילד. אנא מלאי את השאלון במלואו. יש למלא את הטפסים בכתב גדול וברור ובעט בלבד. אם השאלה אינה רלוונטית לגיל הילד, יש לציין זאת.

התאריך:	_____
שם המשפחה של הילד/ה:	_____
השם הפרטי של הילד/ה:	_____
מספר תעודת הזהות:	_____
תאריך הלידה:	_____

פרטים כלליים

שם הגננת	_____	כתובת המסגרת החינוכית:	_____
שם המסגרת החינוכית ומס' הטלפון:	_____	גן/גן חובה/טרום חובה/ת"ת/מכינה/אחר	_____
גיל הילדים במסגרת:	_____	מספר הילדים במסגרת:	_____
חינוך רגיל:	_____	משך ההיכרות עם הילד:	_____
האם הילד מקבל סיוע במסגרת החינוכית? (1 לא 2 כן איזה?)	_____	שעות הפעילות בבית החם:	_____

1. מהם הנושאים העיקריים הנלמדים כעת במסגרת?

(1 אותיות (2 מספרים (3 עונות (4 חגים (5 מושגים (6 קריאה (7 כתיבה (8 אחר _____

2. התרשמות כללית

2.1. מבקרת/ת באופן סדיר במסגרת? (1 כל יום (2 4 ימים בשבוע (3 2-3 ימים בשבוע (4 פחות (יום בשבוע או פחות) הערה: _____

2.2. באיזו מידה הופעתו/ה החיצונית של הילד/ה נקיה ומסודרת?

(1 במידה רבה מאד (2 במידה רבה (3 במידה בינונית (4 במידה מעטה (5 במידה מעטה מאד הערות: _____

בסעיפים הבאים אנא תארי את תפקוד הילד/ה במסגרת. יש לסמן את ההתנהגות/התפקוד המתאימים ולפרט לאחר הטבלה, התאם לצורך.

3. מצב הרוח הכללי של הילד/ה ותיאור התנהגויות אופייניות (נא להקיף בעיגול)

לעיתים קרובות מאד	לעיתים קרובות	לפעמים	לעיתים רחוקות	לעיתים רחוקות מאד	
5	4	3	2	1	1. עליזה ושמחה
5	4	3	2	1	2. מגיעה בשמחה לבית החם
5	4	3	2	1	3. סובלת משינויים קיצוניים במצב הרוח
5	4	3	2	1	4. עצובה
5	4	3	2	1	5. מרבה לבכות
5	4	3	2	1	6. מצב רוח נוח
5	4	3	2	1	7. מוצץ אצבע/ מוצץ או חפץ
5	4	3	2	1	8. מחכה בתור
5	4	3	2	1	9. מתעקשת
5	4	3	2	1	10. מסתגרת
5	4	3	2	1	11. חסרת שקט
5	4	3	2	1	12. בעלת בטחון עצמי גבוה

לעיתים קרובות מאד	לעיתים קרובות	לפעמים	לעיתים רחוקות	לעיתים רחוקות מאד	
5	4	3	2	1	13. מפגין/ה פחדים רבים
5	4	3	2	1	14. משתף/ת פעולה במטלות
5	4	3	2	1	15. ממושמע/ת
5	4	3	2	1	16. ביישן/ית
5	4	3	2	1	17. פסיבית
5	4	3	2	1	18. מקבלת/ת גבולות

4. מידת העצמאות והתלות

עצמאי	לפעמים תלוי ולפעמים עצמאי	תלוי במבוגר	
3	2	1	1. ביצוע משימות
3	2	1	2. אכילה
3	2	1	3. שמירה על הניקיון (שטיפת ידיים, ביקור בשירותים)

פרטי: _____

5. תחושות

באיזו מידה הילד/ה נוהג/ת לקחת חלק בפעילויות הבאות?

נרתע	נמנע	משתתף	מחפש באופן פעיל להשתתף	
1	2	3	4	1. משחק בחול
1	2	3	4	2. משחק בבצק ובפלסטלינה
1	2	3	4	3. שימוש בצבעי ידיים
1	2	3	4	4. שימוש בדבק
1	2	3	4	5. מגע עם מים
1	2	3	4	6. יצירת קשר עם ילדים אחרים
1	2	3	4	7. יצירת קשר עם צוות הבית

נרתע	נמנע	משתתף	מחפש באופן פעיל להשתתף	
1	2	3	4	8. יצירת קשר עם מבוגרים ממנו אשר אינם חלק מהצוות (מתנדבים שונים)
1	2	3	4	9. פעילויות רועשות (מסיבות, חגים)

5.2 האם להערכתך יש לילד קושי בתחום הוויסות החושי? (1 לא 2 כן)

פרטי: _____

6. פעילות בחצר ותנועה

לא רלוונטי	נמנע	מעל המצופה מהגיל	בהתאם לגיל	מתחת למצופה מהגיל	
	0	3	2	1	1. הליכה וריצה
	0	3	2	1	2. קפיצה
	0	3	2	1	3. משחקי כדור
	0	3	2	1	4. שימוש במתקני החצר
	0	3	2	1	5. עלייה וירידה במדרגות
	0	3	2	1	6. השתתפות בריתמיקה
	0	3	2	1	7. האם מתעייף/ת בקלות?
		_____	לא	כן	

פרטי: _____

7. תפקודי קשב

באילו פעילויות/ סיטואציות ההתנהגות באה לידי ביטוי (בחצר, במפגש קבוצתי, בעבודה יחידנית וכו')	בדרך כלל	לפעמים	לעיתים רחוקות	
	3	2	1	1. מרוכז/ת

2. אימפולסיביות	1	2	3	
3. מוסח/ת	1	2	3	
4. קשוב/ה להוראות	1	2	3	
5. מתמיד/ה במשימות	1	2	3	
6. מרבה להתנועע	1	2	3	

פרטי: _____

8. מוטוריקה עדינה

8.1 שימוש בידיים: (1) משתמש/ת ביד אחת דומיננטית (2) משתמש/ת בשתי הידיים לסירוגין

נמנע	מחגיל	מחגיל	מתחת למצופה מחגיל	בהתאם לגיל	מעל המצופה מחגיל
0	3	2	1	1	0
0	3	2	1	1	0
0	3	2	1	1	0
0	3	2	1	1	0
0	3	2	1	1	0
0	3	2	1	1	0
0	3	2	1	1	0

פרטי: _____

9. הרגלי המשחק

נמנע	מחגיל	מחגיל	מתחת למצופה מחגיל	בהתאם לגיל	מעל המצופה מחגיל
0	3	2	1	1	0

0	3	2	1	2. משחקי קופסה
0	3	2	1	3. פאזלים
0	3	2	1	4. משחקי דמיון

פרטי (בנוגע לסגנון המשחק, ליכולת החקירה, ליכולת לחזור על משחק, לגוון במשחקים):

10. תפקוד חברתי ותקשורתי

בדרך כלל	לפעמים	לעיתים רחוקות	
3	2	1	1. יוזם/ת משחק עם ילדים/ות אחרים/ות
3	2	1	2. משתתף/ת במשחק כשמוזמינים אותו/ה
3	2	1	3. משתתף/ת בפעילות חברתית (מפגשים, מסיבות)
3	2	1	4. בעת תחרות מקבל/ת הן הצלחה והן כישלון
3	2	1	5. מגיב/ה באלימות פיזית
3	2	1	6. מגיב/ה באלימות מילולית
3	2	1	7. מוותר/ת ומתפשר/ת
3	2	1	8. מבקש/ת עזרה כשזקוק לה
3	2	1	9. מתקשה בפירוש רמזים וסיטואציות חברתיות

פרטי: _____

11. שפה (הבנה והבעה)

בדרך כלל	לפעמים	לעיתים רחוקות	
3	2	1	1. מבינה את התכנים הנלמדים בגן
3	2	1	2. מבינה הוראות
3	2	1	3. זוכרת/ת רצף הוראות, את ימי השבוע, שירים

3	2	1	4. מבין/ה ועונה נכון על שאלות שנשאל/ה
3	2	1	5. מסוגלת/ת להסיק מסקנות
3	2	1	6. מצליח/ה במשימות של מודעות פונולוגית (חרוזה, צליל פותח)
3	2	1	7. מתבטא/ת בעזרת אוצר מילים רחב (שמות עצם, פעלים, תארים)
3	2	1	8. מטה פעלים באופן תקין בכל הזמנים (עבר, הווה ועתיד)
3	2	1	9. משתמש/ת במילות יחס (מעל, בתוך וכו')
3	2	1	10. מדבר/ת במשפטים בני שלוש מילים ויותר
3	2	1	11. משתמש/ת במשפטים מחוברים ומורכבים (באמצעות מילות קישור כגון : ו, כי, משום ש)
3	2	1	12. מתאר/ת באופן מילולי תמונות שמוצגות ל/ה
3	2	1	13. מספר/ת סיפור בעזרת רצף תמונות
3	2	1	14. מספר/ת על חוויה בצורה מסודרת

פרט/י: _____

12. היגוי

הערות	לא	כן	
אם כן, באילו מהצלילים הבאים : ב, ג, ד, ו, ז, ח, ט, כ, ל, נ, ס, פ, צ, ר, ש	2	1	1. האם קיימים שיבושי היגוי?
	2	1	2. האם משכל/ת אותיות במילים (למשל אומר/ת משחב במקום מחשב)?
	2	1	3. האם קיים חוסר שטף בדיבור (גמגום)?
	2	1	4. האם קיימת צרידות?

פרט/י: _____

13 סיכום והמלצות :

13.1 מהם הקשיים העיקריים של הילד/ה?

13.2 האם הילד/ה זקוק/ה לעזרה מקצועית ואם כן, באילו תחומים?

13.3 בראייה כוללת של השנה החולפת, באיזו מידה לדעתך חלה התקדמות אצל הילד/ה ובאילו תחומים?

13.4 איזו מסגרת תתאים לדעתך לילד/ה בשנה הבאה : (1) גן (2) ת"ת (3) גן רגיל עם גננת שיח (4) גן משולב (5) גן טיפולי (6) מסגרת אחרת _____

13.5 האם ידוע לך על גורמים טיפוליים נוספים המעורבים בטיפול בילד/ה (גננת שיח, פסיכולוג, גורם רווחה וכו')?

13.6 הערות :

תודה על שיתוף הפעולה,

עמותת יד ביד וצוות רשות המחקר של מכללת סמינר הקיבוצים

נספח מס 2 : ראיון תחילת שנה לצוות הגן

שם :

תפקיד :

ותק בתפקיד :

ניסיון קודם, מאיזה רקע מגיעה :

היקף עבודה :

אנא תארי את הצוות של הבית - כמה? אילו תפקידים? מהי חלוקת התפקידים והאחריות?
אנא תארי את הילדים בבית - כמה? אילו גילאים? בנים/בות? מה המאפיינים שלהם?
האם יש משהו שמייחד את הבית הזה מבחינת הילדים?
תארי את סדר היום בבית (מרגע ההגעה עד העזיבה) -
כיצד הבית מתאים את עצמו לאוכלוסיית הילדים?
מהן המטרות שלך כצוות?
כיצד היית מגדירה את "האני מאמין" שלך ?
מה הכי חשוב לכן כצוות?
עם מי אתן כבית בקשר? (רווחה, הורים, צוותי הגן של הילדים) ובאיזו תדירות? מהו אופי הקשר?
האם יש לך קשר מקצועי עם גננות נוספות מבתי חמים אחרים?
איך אתן מקדמות את הילדים מבחינה רגשית?
איך אתן מקדמות את הילדים מבחינה קוגניטיבית?
איך אתן מקדמות את הילדים מבחינה חברתית?
למה אתן מצפות/ שואפות להגיע במהלך השנה?
איך היית מתארת את הקשר שלך עם אגודת יד ביד? איך הוא מתאפיין?
באיזה אופן אגודת יד ביד מעניקה לך את הכלים והמענים הדרושים לפי דעתך לצורך תפקודך
היומיומי? ומה היית רוצה לקבל בנוסף?
האם יש משהו נוסף שאת רוצה להוסיף? משהו שחשוב לך להבהיר ולומר?

נספח מס 3: ראיון סוף שנה לגננת

עברה שנה ... אני אשמח אם תספרי לי קצת על השנה הזו....

ספרת לנו על סדר היום בתחילת השנה, האם משהו השתנה? אילו חוגים היו פה השנה? אירועים מיוחדים?

מאז שנפגשנו, עם מי הייתן השנה כבית בקשר? (רווחה, הורים, צוותי הגן של הילדים) ובאיזו תדירות? מהו אופי הקשר?

האם היה לך קשר מקצועי עם גננות נוספות מבתים חמים אחרים? אם לא, האם היית רוצה קשר כזה? במה הוא עשוי לתרום לך?

כיצד היה הקשר שלך עם העובדת הסוציאלית?

בהתבוננות אחורה- מה הם 2-3 היעדים שהצבת לעצמך השנה?

איזה 2-3 דברים השגת השנה עם הילדים בבית החם?

אוכלוסיות הבית פה מאד מגוונות האם יש התייחסות למנהגים של העדות/ הקבוצות השונות?

אם כן, איזו? אם לא, מדוע?

האם יש התייחסות לעצם השונות בין הילדים? האם חשוב בעיניך להתייחס לכך?

איך אתן מתמודדות עם קשי שפה?

האם, מבחינתך, אחת המטרות שלך היא להכין את הילדים לקראת כיתה א'?

האם היו נושאים שהיו חשובים לך במיוחד?

מה עשית בנושא הזה? איך את בודקת שזה אכן מתקיים? מה יכול (עוד) לעזור לך כדי להכין אותם לכיתה א'?

מה את מרגישה שלמדתן אותם פה השנה?

האם קרו השנה מקרי אלימות? כיצד פתרתן?

כשהייתה התנהגות חריגה של ילד למי פנית? האם קיבלת מענה על הפניה?

כמה חשוב לדעתך נושא היציאות מהבית החם עבור הילדים? איזה סוג יציאות היית מעדיפה בידורי או חינוכי?

מה רצית לעשות השנה ולא עשית/ הספקת/ הצלחת? מה הסיבה?

איך היה הקשר שלך עם ההורים השנה? איך התמודדתן עם בעיות שפה מולם? מה היית רוצה שיהיה ולא קרה בהקשר הזה? האם הייתן רוצות שהאגודה תארגן סדנאות הורים? האם תוכלו / תרצו לסייע בארגון של דבר כזה? כיצד?

מתנדבים – האם היו השנה ואילו? איך היה? מהן הבעיות שהתעוררו השנה עם מתנדבים? מה היית רוצה?

איך היה הקשר שלך השנה עם אגודת יד ביד? במה הוא מתאפיין?
האם את זוכרת מה היה התהליך של הקבלה שלך לעבודה בבית החם?
האם שמעת קודם על האגודה? מה ידעת עליה?
האם עלו צרכים מיוחדים? אילו? למי פנית? האם נענה?
מה עדיין חסר לך והיית רוצה שיהיה?
אם אגודת יד ביד הייתה רוצה לארגן יותר / לפתח את נושא קידום הילדים בבתים החמים, מה
לדעתך כדאי לעשות? מה היית ממליצה?
האם יש משהו נוסף שאת רוצה להוסיף? משהו שחשוב לך להבהיר ולומר?